

VERNER SOMBART

KÖYHÄLISTÖ

SUOMENSI
VÄINÖ TANNER

KUSTANTAJA:
OSUUSKUNTA KEHITYS R. L., PORI.

Kustannuksellamme on aikasemmin ilmestynyt:

Karl Marx'in taloudelliset opit.

Kirj. Karl Kautsky. Sivuja 285. Hinta korukansissa 4: 50, kovissa kansissa 3: 75, nidottuna 3; 50.

Yhteiskunnallinen vallankumous.

Kirj. Karl Kautsky. Sivuja 198. Hinta korukansissa 3: —, kovissa kansissa 2: 50, nidottuna 2: —.

Laiskuuden evankeliumi.

Sivuja 57. Hinta 50 penniä.

Ajatuksen vapaus.

Kirj. Robert G. Ingersoll. Sivuja 47. Hinta 50 p:niä.

Mitä on uskonto.

Kirj. Robert G. Ingersoll. 16 sivua. Hinta 10 p:ää.

Thomas More, ensimmäinen utopisti.

Kirj. Karl Kautsky. Sivuja 44. Hinta 30 penniä.

Lokakuulla ilmestyy:

Perkele.

Kirj. Robert G. Ingersoll.

Persoonallisen jumalan kielto.

Kirj. Robert G. Ingersoll.

316.343.63 K

VERNER SOMBART

KÖYHÄLISTÖ

SUOMENSI

VÄINÖ TANNER

TYÖVÄENLIIKKEEN KIRJASTO
VÄLIVARASTO

1290624028

**TYÖVÄENLIIKKEEN
KIRJASTO**

KUSTANTAJA
OSUUSKUNTA KEHITYS R. L., PORI

KIRJASTO
TYÖVÄENLIIKKEEN

PORI 1907
KEHITYKSEN KIRJAPAINO

KÖYHÄLISTÖKSI kutsumme sitä yhteiskuntaluokkaa nykyajan yhteiskunnassamme, jonka muodostavat palkkatyöläiset, s. o. siis ne väestöainekset, jotka (senvuoksi ettei niillä ole varoja tullakseen taloudellisesti itsenäisiksi) ovat pakotetut vapaan palkkasopimuksen kautta korvausta vastaan jättämään työvoimansa kapitalistisen työnantajan käytettäväksi määrääjän kuluessa. Sen olemassaolo edellyttää siis kapitalistista talousjärjestelmää, joka uudessa muodossaan, keskiajan loputtua, on lakkaamatta levinnyt Euroopassa, Amerikassa, Australiassa ja osissa Asiaa ja Afrikaa. Tämän ominaisuuksien esittäminen ei kuulu tähän. Jos lukija haluaa lähempiä tietoja tämän talousjärjestelmän olemuksesta, löytää hän niitä teoksessani „*Der moderne Kapitalismus*“, 2 osaa, Leipzig 1902. Tässä yhteydessä riittääkööt seuraavat harvat viittaukset: Kapitalismi on nykyajan historiaan kuuluva talousjärjestelmä, jonka erikoisominaisuus vaatii, että siinä kaikki taloudelliset tapahtumat ovat alistettuja yhden korkeimman päämäärän alle: ne suoritetaan jonkin rahamäärän (pääoman) lisäämistä varten. Johtavat talousyksilöt, kapitalistiset työnantajat, ovat näiden lisääntymään pyrkivien rahassummien hoitajia. He ovat pääomamahdin käskettäviä, mikä hallitsee heitä kohtalon tavoin ja jättää heille vähemmän toimintavapautta kuin höyry lokomotiville, jota se pakottaa eteenpäin ratakoilla. Heille

asetetun tehtävän koettavat he täyttää siten, että ottavat mahdollisimman paljon työmiehiä palvelukseensa ja koettavat saavuttaa voittoa toiselta puolen maksamalla näille mahdollisimman vähän korvausta heidän suorittamastaan työstä sekä toiselta puolen myymällä mahdollisimman edullisesti näiden tuottamia tavaroita.

Meidän mieltämme kiinnittävät tässä ainoastaan tästä talousjärjestelmästä kärsimään joutuvat, juuri nuo omaamattomat palkkatyöläiset. Niiden oloista tahdomme koettaa muodostaa itsellemme käsityksen. Ja tämän käsityksen tulisi suuntautua mainitun kansankerroksen yleisiin ominaisuuksiin. Tiedämme kyllä, että köyhälistön keskuudessa on monenlaisia aineksia; että siihen kuuluu miehiä, naisia ja lapsia; hyvin palkattuja ja huonosti palkattuja työmiehiä; että sen voi jakaa ryhmiin aina sen pääoman laadun mukaan, jonka palveluksessa se on: maalaisköyhälistöön, teollisuus- ja kauppaköyhälistöön; että eri kansoissa esiintyy erilaisia tyyppiä; että köyhälistö aikojen kuluessa kokee ratkasevia muutoksia niinhyvin kokoonpanoonsa kuin laatuunsa nähden. Mutta kaikki tämä ei saa sitoa meitä eikä johtaa meitä pois siitä päämäärästä, jonka olemme itsellemme asettaneet. Ja tänä päämääränä on: koko köyhälistön olemuksen tunteminen erotuksena toisten kansanryhmien olemuksesta.

Tätä varten täytyy meidän ennen kaikkea koettaa muodostaa itsellemme käsityksen sen suuruudesta ja kvantitatiivisesta (paljouteen nojautuvasta) merkityksestä nykyaikaisessa yhteiskunnassa.

TÄYSIVERISIÄ köyhälistöläisiä ovat kaikki ne palkkatyöläiset, jotka työskentelevät puhtaasti — samantekevää joko se tapahtuu pien- tai suur- — kapitalistisissa yrityksissä. Minkä liikesuuruuden saavutettua tämän voi katsoa alkavan, on tosin epätietoista. Täytyy jättää tilaa vaihteluille ja tyytyä korkeinta ja vähintä määrää osottaviin numeroihin. Varmasti kapitalistisia ovat kaikki yritykset, joissa työskentelee enemmän kuin 20 henkeä. Semmoisissa liikkeissä tiesi (v. 1895) Saksan ammattitilasto — siis teollisuuden, kaupan ja liikenteen alalle rajottuva tilasto — olevan 265,317 apulaista ja 3,656,254 työläistä, yhteensä 3,921,571 henkeä. Jos tästä vähentää 21,571 porvarisluonnetta olevaa apulaista, jäisi 3,9 miljoonaa puhtaasti köyhälistöläishenkilöä, jolloin kuitenkin valtion ja kuntien työläiset ovat asetettuna samanarvoisiksi toisten palkkatyöläisten kanssa. Jos vielä nämäkin haluaisi vähentää pois, jäisi jällelle n. 3½ miljoonaa moitteettoman täysiveristä köyhälistöläistä, jotka omaisineen tekisivät 13—14 % koko asukasmäärästä. Mutta näihin täytyy laskea myös ne työläiset, jotka työskentelevät maataloudelliskapitalistisissa yrityksissä. Miten paljon niitä on, on mahdoton arvioida. Tahdon otaksua niitä olevan 1/3 kaikista maalaistyöläisistä, siis pyöreissä luvuissa 1½ miljoonaa. Tämä tekisi yhteensä 5 miljoonaa, eli yhdessä omaisten kanssa noin viidennen osan koko

asukasmäärästä. Mutta sitäpaitsi kuuluvat myös monet liikkeet, joissa työskentelee alle 20 henkeä, varmasti kapitalistisiin yrityksiin. 6—20 hengelle työtääntävissä liikkeissä, jotka enimmäkseen tulevat vielä kysymykseen, oli (v. 1895) 126,220 apulaista ja 1,224,006 työläistä, yhteensä 1,350,226 palkannauttijaa. Jos näihin tahtoo laskea vielä pyöreissä luvuissa 650,000 maataloustyöläistä, saisimme n. 2 miljoonaa henkeä, jotka korottaisivat epäilyksistä vapaiden täysveriköyhälistöläisten lukumäärän 7 miljoonaa. Koko asukasmäärästä muodostaisivat ne niin ollen $33\frac{1}{3}$ 0/0, joten voi sanoa todellisten köyhälistöläisten luokan olevan kolmannen tai viidennen osan koko asukasmäärästä. Ja varmasti ovat nämä kansanosat miltei kokonaan viime vuosisadan tuotetta. Ja nyt jo kolmas tai ainakin viides osa! *Marx* arveli v. 1847: „Köyhälistöliike on suunnattoman enemmistön itsenäinen liike suunnattoman enemmistön eduksi“. Se lienee ollut siihen aikaan Länsi-Europankin maissa „suunnatonta“ liiottelua, etenkin jos käsittää köyhälistön niin ahtaissa rajoissa kuin *Marx* sen teki.

Aivan toisenlaiseksi muuttuu kuva, jos näihin täysverisiin köyhälistöläisiin lisää lukemattomat puoliveriset. Niillä ymmärrän kaikkia, sanokaamme: tyhjätaskuja omaamattoman väestön, *il popolino, le peuple* siinä laajassa merkityksessä, jossa *Louis Blanc* sitä ei tosin tarkottanut, mutta kuitenkin todellisuudessa kuvasi ymmärtäessään sillä niitä porvareita *qui ne possédant pas de capital dépendent d'autrui complètement* (jotka pääomaa omistamattomina ovat kokonaan muista riippuvaisia), niihin luettuna aivan pienet — osaamme oikeaan sanoessamme — köyhälistöläistaloudet „itsenäisten“ tilallisten ja käsityöläisten joukossa.

Kun otan jo luetteleman täysveriset köyhälistöläiset vielä kerran lukuun, saamme vuoden 1895 työ- ja ammattitilaston numeroista seuraavan laskelman Saksan köyhälistöstä ja sitä lähellä olevista henkilöistä:

1.	Kaikki palkkaa vastaan työskentelevät henkilöt teollisuudessa, kaupassa, liikenteessä ja maataloudessa, siihen luettuna apulaiset	13,438,377
	näiden omaiset	12,327,571
2.	Vaihtelevaa palkkatyötä, kotipalveluksia j. n. e. suorittavia	432,491
	näiden omaiset	453,041
3.	Kaikki alivirkamiehet, niihin luettuna aliupseerit ja tavalliset sotamiehet	769,822
	näiden omaiset	270,249
4.	Palvelijat	1,339,316
5.	Yksinään työskentelevät mestarit käsiteollisuudessa	1,035,580
	näiden omaiset	1,671,468
6.	Yksityiset itsenäiset („liikkeet, joissa työskentelee 1 henkilö“) kotiteollisuudessa	232,033
	näiden omaiset	258,232
7.	Yksityiset itsenäiset („liikkeet, joissa työskentelee 1 henkilö“) kaupassa ja liikenteessä	453,805
	näiden omaiset	791,372
8.	Tilalliset, joilla on vähemmän kuin kahden hehtaarin tila	525,297
	näiden omaiset	1,107,659
<hr/> Yhteensä „alempaa kansaa“, „työläisväestöä“		35,106,313

eli 67,5 prosenttia, siis hiukan yli kaksi kolmannesta kokonaisväestöstä.

Tämä ei nyt tosin vieläkään ole „suunnaton“, mutta kuitenkin suuri kansanenehminen. Se on jotenkin yhtä suuri kuin se asukaslisäys, minkä 19 vuosisata on Saksalle tuonut, etenkin jos vähennämme näihin numeroihin mukaan otetut porvarilliset henkilöt (ylemmät apulaiset j. n. e.) sekä niihin ehkä vielä jääneet pikkuporvarilliset ainekset.

Olisimme muuten vähemmällä vaivalla päässeet jokseenkin samaan tulokseen, jos olisimme ottaneet tulotilaston oppaaksemme. Nämä 35 miljoonaa ovat nimittäin jokseenkin samoja henkilöitä, joilla on alle 900 markkaa vuosituloa. Vuonna 1895—96 oli näitä Preussissä 21,165,032 eli 68,7 % koko asukasmäärästä.

Se lukusuhte, minkä saimme Saksassa, on sama melkein kaikissa maissa missä kapitalistinen sivistys on vallalla. Se tosiasia on epäämätön, että todelliset köyhälistötaloudet (tässä käyttämässämme teknillisessä merkityksessä) tulevat yhä lukuisammiksi samassa määrässä kuin kapitalistinen talousjärjestelmä leviää laajemmalle. Mutta köyhälistön joukot ovat jo nykyään niin suuret, että sen elämän omituisuus sekä ennen kaikkea köyhälistön sielunelämän muodostuminen saavuttavat yhä ratkasevamman merkityksen koko yhteiskunnan luonteelle. Yhteiskuntatutkijoille ja sivistysfilosofeille tulee siten yhä tärkeämmäksi käsittää köyhälistömaailmaa. Tässä tehdään ensimmäinen koe saattaa tämä käsittäminen mahdolliseksi; tämä kirjanen kuvailee köyhälistön elämän omituisuutta ja sen mielentilaa yhtenäiseltä katsantokannalta.

JOS ME tahdomme saada tietoa, minkä hengen lapsia köyhälistöläinen on, on meidän paras tarkastaa, mitä hän ei ole. Mitä hän ei ole, sen saamme nopeimmin tietää, jos saamme selville, mitä hän *ei enää* ole, s. o., mitä hän aikojen kuluessa ja hänelle ominaisten elinehtojen kehittyessä on menettänyt. (Minkä vuoksi hän on sen menettänyt, minkä vuoksi hän ylimalkaan on saanut läpikäydä tämän omituisen kehityskulun, sen käsitteleminen on kapitalismin teorian tehtävä ja siitä voi tässä yhteydessä olla puhetta ainoastaan lyhyin viittauksin). Tällöin esiintyy ehkä ensikädessä se onneton tosiasia, että köyhälistö on sen ihmislajin tyypillinen edustaja, jolla ei enää ole minkäänlaisia ei — sisäisiä eikä ulkonaisia — suhteita luontoon, johon jumala ihmisen loi. Ei ainakaan siellä, missä kapitalismi on vetänyt asutuksen suurkaupunkeihin ja teollisuuskeskustoihin ja missä siis köyhälistön erikoiset ominaisuudet joutuvat täyteen kehitykseensä. Työläislapsi ei tiedä mitään niistä kotoisista sulosta, joita luonto tuhansin tavoin tarjoo paimenpojille. Se ei tunne enää lintujen laulua, eikä ole milloinkaan ottanut käteensä linnunpesää. Se ei tiedä, mitä pilvien leijailu taivaalla merkitsee, se ei enää saa kuulla myrskyn tai ukkosen ääntä. Se ei enää kasva yhdessä metsän-eläinten kanssa eikä tunne niiden elintapoja. Koko olemassaolon vaistomainen varmuus häviää. Missä

maalainen keksii luonnollisen neuvon kaikissa alkupe-
räisen elämän tuhansissa vaiheissa, on tehtaan ja
suurmyymälän pojan arvostelukyky tehoton. Mitä hänellä
ei ole „ollut“ koulussa tai mitä hän ei ole oppinut
kirjoista, sitä hän ei tiedä — lukuunottamatta huonoja
ominaisuuksia, joita hän oppii kadulla vertaistensa kanssa
seurustellessaan. Siten vieraantuu hän kokonaan luon-
nosta. Hänen elämänsä tahtia eivät enää määrää
ikuiset luonnonilmiöt: päivä — yö, kesä — talvi.
Hänen elämänsä tahti tulee keinotekoseksi, ellei tämä
elämä lopulta ole kaikkea tahtia vailla ja kulu autiossa
yksitoikkosuudessa. Hän elää keinotekoisista elämästä,
joka ei enää ole alkuperäistä olemassaoloa, vaan moni-
mutkaisen kouluopetuksen, taskukellojen, sanomalehtien,
sateenvarjojen, kirjojen, viemärien, politikan ja sähkö-
valon yhdistelmä.

Mutta köyhälistöläinen ei kadota ainoastaan tätä
yleistä luonnollisuutta. Hän kadottaa ennenkaikkea
myöskin erilaiset suhteensa määrättyyn luontoon, siihen,
missä hän on lapsena leikkiä lyönyt, missä hän on
vanhempiensa haudannut, rakastettuaan kosinut, koti-
lietensä perustanut: kotiseutuunsa. „Köyhälistöläisellä
ei ole isänmaata“ — oikeammin: hänellä ei ole koti-
seutua, jossa hän on juurensa maahan imenyt, mihin
hänen muistonsa ja ajatuksensa yhä edelleen palaavat ja
joka on häneen painanut erikoisen leimansa. Senvuoksi
puuttuu häneltä ne pehmeät, herkäät, tunteelliset piirteet,
joita toisilla kansakerroksilla niin usein tapaamme.

Köyhälistöläisellä ei ole kotiseutua. Tai pitäisikö
hänestä tuntua „kodikkaalta“ aution esikaupunkikadun
varrella, neljännessä kerroksessa, pihan puolella? Tai
savuisessa, haisevassa teollisuuskaupungissa, johon
hänet kapitalismi on karsinoinut suuren vertaistensa

joukon kanssa; ei karsinoinut, se sana muistuttaa nave-toita, joissa karja elää, vaan heittänyt yhteen niinkuin läjän katukiviä. Onko „kamari“, jossa koko perhe asuu seinäkkäin satojen toisten perheiden kanssa, onko se kotiseutua? Ja kuitenkin opettaa asuntotilasto meille, että puolella suurkaupunkien asujamistosta, jopa suurem-mallakin osalla, siis ainakin kolmella neljänneksellä palkka-työläisistä, ei ole käytettävänään muuta kuin yksi asuntohuone, „kamari“. Ja tätäkään kuutioalaa, joka tuskin ansaitsee asunnon nimeä (tulemme vielä lähem-min siihen tutustumaan), jonka ahtaus, alastomuus ja täyteläisyys tekee mahdottomaksi kaikki „kodikkuuden“, mukavuuden ja tuttavallisuuden ajatukset, ja missä ei ole tilaa edes parille kukkaruukulle, jotka voisivat silmiä ilahuttaa, tätäkään kuutioalaa ei köyhälistöläinen pidä kauan hallussaan. Päinvastoin muuttaa hän alituisesti „asunnosta“ toiseen, joko hän sitte on riitaantunut isännän kanssa tahi on muuttanut työpaikkaa. Bres-laun tapaisessa kaupungissa vaihtaa 200,000 henkeä vuosittain asuntoa; luonnollisesti kuuluvat niistä useim-mat köyhälistöluokkaan.

Ja samoin kuin hän muuttaa kamarista kamariin saman paikkakunnan rajojen sisäpuolella, samoin muut-taa hän myös kaupungista kaupunkiin, maasta maahan, milloin häntä kulloinkin „konjukturi“ (tuotannon vilk-kauden eri asteet), työmiehiä tarvitseva kapitalismi kutsuu. Sivistysmaittemme asujamisto on ennenkaikkeaa köyhälistön epävakaisuuden takia alituisessa liikkeessä. Suurkaupunkeihin siirtyy vuosittain sadointuhansin uusia asukkaita (Berliniin 2—300,000), ja melkoinen osa muuttaa jälleen pois. Kokonaiset maakunnat vaeltavat toisiin osiin valtakuntaa, riippuen ansiotilaisuuk-sista. Schlesialaiset kulkevat kesän ja syksyn aikana

„Saksissa kulkijoina“ länteen, galizialaiset ja puolalaiset täyttävät heidän vapaiksi joutuneet paikkansa. Italialaiset rakentavat Saksan rautatiet ja rakentavat taloja Zürichissä ja Marseillessa. Joskin nämä kulkijatyömiehet palaavat säännöllisesti takasin „kotiseudulleen“ (josta he kuitenkin jo alituisen vaihtelun kautta joutuvat sisäisesti irrotetuksi), niin muuttavat miljonat työläiset vuosittain ainiaaksi pois kotikylästään, etsiäkseen elatustaan muualla. Siten mullistetaan vuosisatoja vanhat asutusolot; kansallisuudet, jotka ovat eläneet erillään toisistaan, heitetään sekasin. Tsekit anastavat vanhat saksalaiset maat Bömässä ja Ala-Itävallassa, puolalaiset kiintyvät Westfaliin ja todellinen kansojen sekoitus täyttää asumattomat tai harvasti asutut maat, kuten Pohjois-Amerikan, jossa viime vuonna on astunut maihin enemmän kuin miliona siirtolaista, suurimmaksi osaksi venäläisiä, itävaltalaisia ja italialaisia.

„Köyhälistöläisellä ei ole isänmaata“. Koditonna, vailla lepoa, heitellään häntä ympäri maapalloa. Ja samoin kuin hänen täytyy olla vailla kaikkia sydämelisiä suhteita kotiseutuunsa, hänellä kun ei kotiseutua olekaan, samoin menettää hän myös kaiken paikallisen värityksen, jonka paikallaan oleminen tuo mukanaan. Hänen kotiseutunaan on maailma. Hän on „koko maailman Matti“. Hän on kadottanut maahajun, hän on menettänyt kiinteän olinpaikan. Tuskin hän on säilyttänyt mitään erikoista kieltäkään. Ja senkin hän menettää semmoisessa kansojen myllyssä, kuin Pohjois-Amerikan Yhdysvalloissa. Siellä lasketaan kokonaan erilaisia kansallisuuksia suppiloon ja ne tulevat alhaalta ulos — se on: muutamien vuosikymmenien kuluttua— samanmuotoisena joukkona, joka puhuu ainoastaan yhtä kieltä; nyt vallitsevat samat mielipiteet, samat

muodit, samat laulut siellä, missä ennen vallitsi tuhatkertainen moninaisuus.

Ja vieläkin eräs viimeinen side, joka kiinnitti ihmisen aineelliseen tavaramaailmaan, katkeaa köyhälistöläisellä. Se on mieskohtainen omistus. Voi ainoastaan syvimällä säällillä havaita sen ilmiön, ettei suurin osa kansasta voi nykyään kutsua oikeastaan mitään omakseen. Aikasemmin omisti toki köyhinkin maatilkkusen, talopahasen ja pari elukkaa, jotain vähäpätöistä, joihin hän kuitenkin voi koko sydämistään kiintyä. Meidän päiviemme köyhälistöläinen — ainakin suurin osa heistä — ei omaa tuosta kaikesta enää mitään. Käsirattaat voivat kulettaa kaiken tavarän ja omaisuuden kun työläisperhe muuttaa. Läjä vanhoja rojuja on kaikki, millä se kykenee täydentämään olemassaoloaan.

E LLEI köyhälistöläistä varten ole enää olemassa vuosituhansia vanhoja suhteita ihmisen ja luonnon välillä, ihmisen ja tavaramaailman välillä, joille koko tähänastinen sivistys on rakennettu, niin ei ole käynyt paremmin myöskään vanhastaan kunnioitettujen suhteiden ihmisten ja ihmisten välillä. Kapitalismin rautainen askel on hävittänyt kaikki ne yhteisyydet, jotka aikaisemman ajan ihmistä ja ennen kaikkea suurten joukkojen keskinkertaista ihmistä tosin sitoivat, mutta samalla myöskin kannattivat ja tukivat, niin taloudellisesti kuin siveellisestikin. Köyhälistöläinen tietää yhtävähän kylä- ja sukuyhteisyydestä kuin perheyhteisyydestä, yhtävähän ammattiyhteisyydestä kuin työyhteisyydestä. Hän on yksinään, eristettynä; hän ei ole tovereihinsa lähemmin sidottu kuin yksityinen hiekkajyvänen toisiin hiekkajyväsiin suuressa hiekkäläjässä. Hän on niinkuin puusta irtautunut lehti, jota tuuli kuletaa yli ketojen.

* * *

Kylässä ja samaten pienessä kaupungissa ovat kaikki asukkaat yhteisten etujen kautta toisiinsa sidottuja. Tosin haukkuvat he toisiaan perinpohjin, mutta he tuntevat pohjaltaan kuitenkin olevansa yhteen kuuluvia ja tukevat toisiaan kernaasti hädässä ja vastoinkäymi-

sissä. Heidän erikoisten tapojensa ahtaassa piirissä, jossa sukupolvi toisensa jälkeen on kasvatettu, kulkee yksityinen aina varmassa suojassa, ikäänkuin muurien ja suojahautojen välissä, jotka torjuvat kaikki hyökkäykset ulkoapäin. Syntymästä haetaan saakka seuraa yhdyskunta häntä osanotollaan ja viitottaa hänelle tien, jota hänen on kuljettava. Laulut, jotka hän laulaa, juhlat joita hän viettää, puvut, joita hän käyttää, jumalat, joita hän rukoilee, viholliset, joita vastaan hän taistelee, kaiken määrää se yhdyskunta, jossa hän elää. Se ajattelee hänen puolestaan, se vartioitsee häntä, ettei hän horju ja luovu oikealta tieltä. Se seuraa häntä hänen vaelluksillaan kaukana kotoa, ainakin hengessä, sillä missä hän seissee tai kulkeneekaan, seuraavat häntä ne mielipiteet, tavat ja tottumukset, joita hänen, samoin kuin jo hänen isäinsä ja isoisänsä lapsuudesta asti on istutettu ikäänkuin jonakin itsestään selvänä asiana. Hänen lapsuutensa muistot seuraavat häntä, tuhannet naapuruus- ja sukulaisuussiteet kietovat häntä, olkoon hän missä tahansa.

Kaikesta tästä ei köyhälistöläinen tiedä mitään. Samoin kuin hänellä ei ole mitään kotiseutua luonnollisessa merkityksessään, mitään paikkaa, jota kohtaan hän tuntisi kodin kaipuuta, ei hänellä myöskään ole mitään kotiseutua yhteiskunnallisessa merkityksessä, ei mitään naapuriyhteisyyttä, johon hän olisi ajatussillaan ja tunteillaan sidottu. Hänellä ei ole mitään erikoisia tapoja, samoin kuin ei hänellä ole mitään erikoisia pukukuosia, ei mitään kotiseutulauluja, eikä mitään kotiseuturuokia; kaikki hänen tapansa ja koko hänen käyttäytymisensä ovat maailmantapoja ja maailmankäyttäytymistä. Tässäkin suhteessa on hän uudemman ajan maailmanlapsi.

Hän ei myöskään tunne suvun, suuren sukulaisryhmän siteitä, jotka enimmäkseen yhdistävät talonpoikaisväestöä läheisemmiksi yhteisöiksi. Kaikki riippuvaisuus ja auktoriteetisuhteet, jotka suuressa talonpoikaisperheessä kasvavat vanhojen ja nuorten välillä, ovat hänelle vieraita, samoin kuin se turvallisuuden ja yhteenkuuluvaisuuden tunne, jonka nämä suhteet herättävät kaikissa sukulaisissa.

Mutta vielä enemmän merkitsevä, vielä enemmän köyhälistöläiserikoisuutta määräävä on se tosiasia, että ahtainkin perheside, yksilöllinen perhe, joka vielä kaikissa porvarillisissa piireissä muodostaa olemassaolon perustan, kadottaa hänen suhteensa sitovan voimansa niin suuressa määrässä, että hän lopulta menettää tämänkin yhteisyyden. Tämä ilmiö on niin erikoisen tärkeä, että meidän täytyy tarkastaa sitä lähemmin.

PERHE, semmoisena joksi sen Länsi-Europan sivistyskeskuksissa talonpoikais- ja porvarissääty vuosituhansien kuluessa on kehittänyt, merkitsee kolmenlaista yhteyttä: elatusyhteyttä, asuntoyhteyttä ja kasvatus- tai elämysyhteyttä.

Ensiksi elatusyhteyttä. Vanhemmassa muodossaan, talonpoikaisperheenä muodostaa perhe vielä tuotanto- ja kulutustalouden yhtäikaa. Tila, jota pikkutalonpoikaisperhe — mies, vaimo ja lapset täysi-ikäisiksi tuloonsa saakka — hoitaa, on riittävän suuri, antaakseen perheenjäsenille elatuksen ja työtä. Työ on järjestettynä perheen yksityisten jäsenten luonnollisten ominaisuuksien mukaan. Että elatusyhteys on samalla kulutusyhteys, on itsestään selvää. Omassa taloudessa saadut tuotteet valmistetaan suurimmaksi osaksi edelleen omassa taloudessa ja kulutetaan. Tästä täydellisestä elatusyhteydestä säilyttää porvarillinen perhe — suur- niinkuin pienporvarillinenkin — ainoastaan osan. Tuotantotalous vähenee samassa määrässä kuin pelto, laidunmaa ja puutarha jäävät pois. Vähitellen — nykyaikaisen taloudellisen ja teknillisen kehityksen vaikutuksesta — lakkaa elintarpeiden oma hankinta, kotiteurastus, „säilyttäminen“ j. n. e. Kehruu ja kutominen lakkaa kodeissa, niitä seuraa suurkaupunkilaisperheissä kynttiläin valaminen, saippuankeittäminen ja neulominen. Mutta yhä vielä jää jällelle yksi porvarillisen perheen tunnusmerkki,

„kotoinen liesi“, jossa ruo'at valmistetaan yhteisesti nautittavaksi. Vielä on perheenemäntä ylpeä kyökkinsä tuotteista — olkoon sitte kysymyksessä vaikka kahvi, jonka hän valmistaa oman reseptinsä mukaan —, vielä pitää porvarillinen perheenisä „kotiruo'asta“, huonosti tai hyvin kotona valmistetusta ravinnosta enemmän kuin „ravintolasotkusta“, vielä yhdistävät määrättyinä hetkinä yhteisesti nautittavat ateriat perheenjäseniä saman pöydän ympärille ja muodostavat oikeastaan sen tahdin, jossa suuren joukon jokapäiväinen elämä kuluu.

Saattaa ivata tätä voimakkaan aineellista perustusta, jolla perhe tähän saakka on levännyt, saattaa pitää sitä päinvastaisena sen ihanteen kanssa, jonka itse on luonut itselleen avioliitosta ja perheyhteydestä, mutta sitä suurta merkitystä ei pidä arvioida liian alhaiseksi, joka sillä epäilemättä on ollut koko tähänastisen sivistyskehityksen kulkuun. Se on ennenkaikkea antanut perheyhteydelle lujuutta ja pysyväisyyttä. Se on miehelle ja naiselle muodostanut erään tärkeimpiä yhtymäkohtia, jolla useimmissa tapauksissa tärkeimmät suhteet perheen eri jäsenten kesken lepäävät. Se aikaansaa järjestystä suuren joukon elämään ja vahvistaa yhteenkuuluvaisuustunnetta pienessä joukossa. Yhteisesti nautittu ateria on alkavan sivistyksen ensimmäinen tunnusmerkki. Se erottaa „villin“, joka vielä tyydyttää nälkänsä milloin sattuu ja millon nälkä siihen pakottaa, „kultturi-ihmisestä“, jommoisena me sen tähän asti olemme tunteneet.

Ja sitte muodostaa perhe asuntoyhteyden. Läheisesti sidotut sukulaiset „asuvat“ yhdessä, luonnollisia tarpeitaan sekä soveliaisuuden ja mukavuuden vaatimuksia vastaavalla tavalla. Talon yksityiset huoneet muodostavat tarkoituksensa mukaan järjestelmällisesti kootun

kokonaisuuden. Aviopuolisoiden makuuhuonetta vastaavat pikkulasten, kasvavien poikien ja tyttöjen sekä täyskasvuisten poikien ja tyttöjen makuuhuoneet, talon herran työhuonetta rouvan huoneet, yksityisten perheenjäsenten kamaria, huoneet yhteisiä aterioita tai yhteisiä seurusteluhetkiä varten.

Kaikki tunteet, joita me tähän saakka olemme pitäneet hyvinä ja arvokkaina, ovat saaneet alkunsa tästä asuntoyhteydestä, „kodikkuudesta“. Siinä ovat kaikkien kokemusten juuret, syntymästä hautaan saakka. Kehto ja ruumisarkku ovat samassa huoneessa, missä me uunin salaperäisessä komerossa kuuntelimme isoäidin kertomuksia, missä me leikimme piilosilla ja missä olemme riemuinneet joulukuusen ympärillä. Mutta myöskin kaikki vakavat muistot johtavat meitä takasin vanhempiemme kotiin; kaikki surut sairastuneen lapsen vuoksi, kaikki taistelut ja kärsimykset, joita saamme elämässämme kestää, ovat lopulta imeytyneet meitä ympäröiviin huoneisiin ja huonekaluihin. Tässä on „pyhättö“, jonka suloinen hämärä peittää, tässä nahkainen istuin, joka on palvellut jo aikaisempia polvia.

„Kuink' usein lapsiparvi riemuiten
Isänistuimen tään' ympärillä telmäs“ *)

Täytyy ehdottomasti ajatella, mitä olisi Goethestä tullut, ilman tunnettua kotia Frankfurtissa — esimerkiksi jossakin „kamarissa“ neljännessä kerroksessa pihan puolella! Ainoastaan talo, jossa on piha ja puutarha, antaa oikean pohjan asuntoyhteydelle, jossa kokonainen ihminen voi kehittyä, mutta porvarillinenkin asunto

*) Ote Goethen *Faust'*ista, Kaarlo Forsmann'in toimittama suomalainen käännös, s. 18.

suurkaupungissa täyttää ainakin välttämättömät vaatimukset.

Ja vihdoin on perhe tähän saakka ollut kasvatusta ja elämänyhteisönä, jota ilman emme voi kuvitella mitään, mikä maailmassa on ollut kunnollista, kelvollista, jaloa ja suurta. Siinä ovat raa'at vietit tulleet hillityiksi, siinä syntyneet sydämen herkät tunteet. Ihmiskunnan hienoin ja tuoksuvin kukka, vanhempien rakkaus, on siinä avannut nuppunsa; lapsen vallottaminen vanhempien kautta on siinä suoritettu. Ja kaikki, mitä „kasvatus“ on voinut saada aikaan, kaikki todellinen „sivistys“, hyvät tavat samoin kuin todellinen sydämen sivistys, kaikki tämä riippuu perheyhteisöstä, sillä ainoastaan siinä voi elävä esimerkki, tämä suurin kasvattava voima vaikuttaa. Ihmisestä, jolla ei ole käyttäytymistapoja, sanomme, että hän ei ole ollut lapsenkamarissa, ja varmuudella voimme suuresta joukosta tuntea ne miehet ja naiset, jotka „ovat hyvästä perheestä“, joiden olemus on imenyt itseensä sisäistä sopusointua miehen ja vaimon, vanhempien ja lasten sekä sisarusten keskinäisestä sovinnollisesta suhteesta. Epäitsekkyys, samoin kuin uhrautuva mieli, kunnioitus, samoin kuin hellyys, keskinäinen luottamus, samoin kuin velvollisuudentunne, lyhyesti kaikki, mikä luo kunnollisen, hyvän ihmisen, on syntynyt perheen elämänyhteydestä. Voimme ajatella yksityisiä eteviä, voimakkaita ja rikkaita yksilöitä, jotka kulkevat tietään perheen ulkopuolella, mutta emme voi ajatella joukkojen sievistymistä ja sivistystä ilman perheen kasvattavaa vaikutusta.

Nämä ovat pohjaltaan päivän selviä totuuksia, enkä minä ole kenellekään sanallakaan sanonut mitään uutta. Siitä huolimatta pidin tarpeellisena muistuttaa tunnetuista seikoista, jotta voitaisiin huomata sen tosi-asian

koko kantavuuden, joka nyt on käsiteltävänämme, sen onnettoman tosi-asian, että köyhälistössä kasvaa suku, jolta melkein kokonaan puuttuu perheen yhteys ja jonka yksityiset jäsenet eivät edes tunne tätä yhteyttä, joka on kestänyt vuosituhansia, tai jos tuntevat, niin ainakin sangen vaillinaisessa muodossa.

SITÄ ERIKOISTA piiriä, jonka perheyhteys luo, nimit-
tää kieli varmalla vaistolla *kodiksi*. Se tarkoittaa sillä
sitä, että perheyhteyden koko sivistysarvo voi olla
täydellinen ainoastaan sille sopivan asunnon, talon
rajojen sisäpuolella. Koti on se keino, jolla perheyhteys
vaikuttaa jäseniinsä. Ilman kotia ei ole perheyhteyttä.
Kodin edellytyksenä on oikeastaan talo, jossa on puu-
tarha ja piha, alusta ja ylinen, portainen ja laipioinen
sekä suuri joukko yksityisiä huoneita. Nykyään olemme
jo hiukan tinkineet vaatimuksistamme. Kodin pohjaksi
emme enää vaadi koko taloa, asunto talon jossakin
kerroksessa saa riittää suurissa kaupungeissa. Mutta
tässä asunnossa täytyy kuitenkin olla jokin vähin määrä
tilavuutta, jota alle emme voi vaatimuksiamme vähentää,
jos sen tulee edes jossakin määrin vastata niitä vaati-
muksia, joita „koti“ asettaa. *Kurella* on selittänyt
tämän erinomaisella tavalla kirjassaan „*Wohnungsnot
und Wohnungsjammer*“ (asuntopula ja asunto-kurjuus).
„On selvää“, arvelee hän, „että jos kodista on tuleva
semmoisen kehityksen, semmoisen yhdyselämän sija
(joka vastaa perheen aatetta), täytyy sen olla sijotettuna
asuntoon, jota ensiksikin voi pitää hallussaan kauemman
aikaa, toiseksi on suljettu vieraiden ainesten ja ulko-
puolella olevien silmäysten tunkeilevaisuutta vastaan ja
kolmanneksi sisältää riittävästi huoneita, jotta voi
perustaa talouden, joka vaatimattomassa määrässä suo

järjestystä ja mukavuutta tehdäkseen yhdyselämän mahdolliseksi ja antaakseen yksityiselle tilaa hänen yksilöllistä toimintaansa varten sekä mahdollisuutta joskus olla yksinään“.

Jos sitte kysymme, mitä tämän aikaansaaminen vähintään vaatisi perheessä, jossa on kasvavia lapsia, täytyy vastauksen kuulua: keittiö (joka samalla voi olla ruokailuhuoneena), huone pesua ja kaikkea suurempaa puhdistusta varten, makuusuoja vanhemmille, samoin lapsille, ja niin pian kuin nämä kasvavat suuremmiksi, eri makuuhuone pojille ja tytöille, yhteinen asuntohuone, pari huonetta, missä yksityiset perheen jäsenet voivat olla yksin töineen ja erilaisissa mielentiloissa, sekä lisäksi varahuone, jossa synnytykset, sairaudet, kuolema sekä muut vieraat myöskin voivat saada tyyssijansa. „Ei ole kaunista eikä sopivaa, jos samassa huoneessa ja usein yhtäikaakin synnytetään, kuollaan, keitetään, pestään, syödään ja työskennellään“.

Asunnon, jota vielä voisi kutsua „ihmisarvoiseksi“ ja joka paraiksi riittää suomaan perheyhteydelle tilaa, täytyisi senmukaan normaliperheessä, johon kuuluu isä, äiti ja kolme tai neljä lasta, voidaan vähintään käsittää: 1 keittiön, 3 huonetta ja 2 kamaria, joissa yhteensä tulee olla ilmavuutta vähintään 250 kuutiometriä ja pinta-alaa vähintään 68 neliometriä.

Mutta sensijaan ovat, sen voi empimättä sanoa, asuntosuhteet suurimmalla osalla työläisväestöä (ainakin Europan mannermaalla ja mikäli suurkaupungit ja teollisuuskeskustat ovat kysymyksessä), niinkuin ne nyt ovat, semmoisia, että ne tekevät oikean perhe-elämän mahdottomaksi. Olen toisessa paikassa jo osottanut asuntokurjuuden olevan nykyaikaisen köyhälistön olenaisena tunnusmerkinä. Asian tärkeyden vuoksi tahdon

kuitenkin esittää joitakin lähempiä tietoja, silläkin uhalla, että väsyttän jonkun lukijoista numeropaljoudella, jota ei kokonaan voi välttää.

Terveydenhoidon vaatimuksia eivät useimmat niistä asunnoista vastanne, jotka ovat kellarikerroksessa. Ja kuitenkin asuu vielä tänä päivänä satojatuhansia, jopa miljonnia ihmisiä kellari-asunnoissa. Saksalaiset olot herättävät luonnollisesti ensi tilassa mielenkiintoamme. Tulen senvuoksi pääosissa rajottamaan esitykseni niihin. Siten asui v. 1900 kellariasunnoissa esim. Berlinissä 91,000 henkeä, Hampurissa 43,000, Breslaussa 15,000, Altonassa 12,000, Posenissa 8,000 j. n. e.

Mutta näiden terveydellisten epäkohtain ei vielä tarvitse koskettaa sitä epäkohtaa, joka meillä tässä pääasiassa on silmäimme edessä, nimittäin perheyhteyden hävittämistä asuntokurjuuden takia. Siksi muuttuu asia vasta silloin kuin asunnot ovat liian pieniä, ylen täynnään ja kun niissä on vieraita henkilöitä. Että tämäkin toteutuu hirvittävässä laajuudessa, siitä antaa meille tilasto liiankin selvän kuvan.

Kuka uskoisi, että suuri joukko ihmisiä nykyään oleksii „asunnoissa“, joissa *ei ole ainoatakaan lämmitettävää huonetta?* Ja kuitenkin opettaa meille tilasto, että semmoisia henkilöitä on Berlinissä yli 15,000, Barmenissa yli 8,000 j. n. e. Mutta nämä ovat poikkeustapauksia ja useimmissa näissä tapauksissa lienee kysymys yksinäisistä henkilöistä. Sitävastoin paisuu heti niiden henkilöiden luku, jotka asuvat 1 huoneen asunnoissa, aivan pöyristyttävästi. Niin, useimmissa saksalaisissa suurkaupungeissa asuu, kuten jo sanoin, puolet tai lähes puolet kaikista ihmisistä asunnoissa, joissa ei ole enempää kuin 1 huone. Tuhannesta asukkaasta on näitä nimittäin Barmenissa 490, Berlinissä 430,

Breslaussa 409, Chemnitzissä 551, Dresdenissä 374, Görlitzissä 462, Hallessa a. S. 429, Königsbergissä (Preussissa) 505, Magdeburgissa 454, Plauenissa i. V. 646. Useampaa kuin 2 huonetta pitää hallussaan, voi otaksua, ainoastaan häviävän vähäinen prosenttimäärä työläisväestöstä.

„Liikakansotetuksi“ kutsuu tilasto asuntoa, jos 6 henkeä tai enemmän asuu 1 huoneessa, sekä 11 henkeä tai enemmän 2 huoneessa. Ja näitäkin on vielä melkoinen määrä: Berlinissä lähes 30,000, Breslaussa 7,000, Chemnitzissä 5,000, Plauenissa i. V. 3,000 j. n. e. Ajatellaan: 6 henkeä ja enemmän 1 huoneessa, 11 ja enemmän 2 huoneessa!

Mutta se seikka kohottaa varattoman väestön asuntokurjuutta äärimmilleen, ainakin suurkaupungeissa, ettei edes niissä ahtaissa suojissa, jotka eivät enää ansaitse asunnon nimeä, asu yksi perhe yksinään, vaan sen kanssa asustaa vielä vieraita henkilöitä, yövieraita. Näin surkuteltavasti on laita esim. Berlinissä 391:ssä 1,000:sta 1 huoneisesta asunnosta, Breslaussa 370:ssä, Plauenissa i. V. 596:ssa, Münchenissä 572:ssa kaikista yksi- ja kaksihuoneisista asunnoista j. n. e. Münchenissä, josta meillä erään tri Cahn'in tutkimuksen kautta on erittäin tarkkoja tietoja, pitää n. 12,000 eli 15% kaikista asunnoista yövieraita, joista enemmän kuin neljäsosa on naisia. Näistä 12,000 asunnosta oli 3,918 liian täynnä virallisessa mielessä ja ainoastaan 858:ssa oli enemmän kuin 1 lämmitettävä huone. Miltä työläisasunnoissa näyttää, siitä ei voi kukaan saada käsitystä, joka ei ole siitä itse tehnyt havaintoja. Nekin kuvaukset, joita meillä on suuressa määrässä, voivat ainoastaan vaikeudella esittää silmiemme nähtäväksi sitä surkeutta, joka vallitsee suurimmassa osassa näistä asunnoista.

Tahdon kuitenkin esittää pienen poiminnon tällaisista kuvauksista. Ne on noukittu ilman valikoimista, ja otan senvuoksi juuri ne, koska ne ovat viimeiset, joista olen saanut tietoa. Jokainen muu kokoelma antaisi samanlaisen tuloksen. Tässä esitetyt kuvaukset ovat otetut eräästä tutkimuksesta, jonka Breslaun paikallis-sairaskassayhdistys kesällä v. 1905 pani toimeen. Niiden todellisuutta on tosin epäilty taholta, joka on ollut huvitettu asiasta. Kuitenkin ovat omantunnonmukaiset tutkimukset osottaneet, että ne ovat pääasiallisesti oikeita. Vieläpä on Breslaun polisipäällikkö eräässä kirjeessään lääkäriseuralle „virallisesti“ todistanut, että siinä annetut kuvaukset ovat „suureksi osaksi“ osottautuneet todellisiksi.

Kas tässä „kuvia“ perhe-elämästä Breslaun työläisväestön keskuudessa 20 vuosisadan alussa! Tutkimuksen toimeenpanijain tarpeen mukaan kuuluu niihin lisäksi kurjuus sairaiden muodossa. Mutta sehän kuuluukin pohjiltaan mukaan, jotta kuva olisi täydellinen! Jätän osotteet pois ja numeroin sensijaan eri „kuvat“.

1. Keuhkotautinen sikarintyöntekijätär makaa katto-asunnossa vinttihuoneiden keskellä, jonne vieraan on vaikea löytää. Niin kutsuttu asuntohuone on ainoastaan 1,85 m. korkea. Siinä on kuuma ja pistävä ilma. Tulen syttyessä ovat asukkaat mitä suurimman vaaran alaisia. Vuokra on 11,50 m. kuukaudessa. Talon asukkaat ovat tuskin hengeltään turvassa rottain suuren lukumäärän vuoksi.

2. 68 vuotias, vaikeasti sairas, yksinäinen suutari asuu eräässä puusepän työhuoneessa. Hänen vuoteensa on nurkassa, kaikenlaisten huonekalujen taakse piilotettuna. Mies on kuitenkin ilonen voidessaan asua tässä jo neljättä vuotta, sillä hän ei voi saada kokoon

enempää kuin 3 mk. kuukaudessa vuokraan. Hänen pyyntönsä tulla otetuksi erääseen parantolaan on hyljätty.

3. Sairas asuu sangen pienessä, kosteassa ja pimeässä huoneessa. Kun tätä ei ole vuosikausiin korjattu, vallitsee siinä sietämätön ummehtuneen haju. Asunnon alla on ravintolan käymälä ja vedenheittopaikka. Ellei tahdo vielä enemmän saastuttaa huoneen ilmaa, ei ikkunoita voi ensinkään avata.

4. Hermosairas ompelijatar asuu omaisineen pienessä huoneessa, jossa on alkovi, maksaen 12 mk. kuussa vuokraa. Sangen ahdas piha, jossa etu- ja sivu- ja takarakennuksen 18 taloutta varten on vaan 2 käymälää.

5. Sairas puuseppä asuu yksi-ikkunaisessa huoneessa, jossa on pieni lisäkammio. Katot ovat pikimustat savusta. Seinissä on 20—30 cm. suuria reikiä. Samassa kunnossa ovat portaat. Neljää pihalla olevaa käymälää käyttää 28 taloutta.

6. Ahtaat, horjuvat portaat johtavat reumatismisairaahan luo. Koko perhe makaa pimeässä, kosteassa kammiossa. Huonekalut ovat osittain homeessa, 12 perhettä varten on vaan 1 käymälä, jota vielä talossa olevan ravintolan vieraat käyttävät. Talo on tulvillaan syöpäläisiä. Sateella juoksee vesi asuntoon.

7. Keuhkotautinen asuu ilmapuissa kattohuoneessa, josta on vuokraa 22 mk. kuussa ja joka on pyöristetyn kolmion muotoinen. Keskellä huonetta on kaksi puupatsasta, joilla katto lepää. Miestä, vaimoa ja 4 lasta varten on vaan 3 vuodetta.

8. Sairas leipurinsäili asuu herttasessa lämpymässä. Pienessä talossa on leipomatuvan yläpuolella työväkeä varten makuuhuone, jossa vallitsee suuri kuumuus ja likaisuus. Sairaahan täytyy jakaa vuoteensa erään oppilaan kanssa.

9. Reumatismisairas asuu perärakennuksen alakerassa. Pienestä likasesta huoneesta täytyy hänen maksaa 10 markkaa kuukaudessa. Kaikki on puutteellista. Miestä, vaimoa ja 3 lasta varten on vaan 2 vuodetta.

10. Hyvin kapeiden, aivan pimeiden portaiden kautta pääsee keuhkotautisen työläisnaisen asuntoon. Sairashuone on vaan 1,85 m. korkea ja kovin pimeä. Yksi sisar kuoli kalvetustautiin.

11. Kaksi sairasta kassan jäsentä, mies ja vaimo asuvat kovin pimeässä, pienessä huoneessa, joka on varustettu ainoastaan aivan välttämättömmillä. Vaikeasti sairaana olevalla vaimolla on vuode ainoastaan päivällä yksinään käytettävänä. 6 käymälää käyttää 36 taloutta.

12. Aivan pimeä käytävä johtaa silmäsairaahan asuntoon. Miestä, vaimoa ja 2 lasta varten on vaan 1 vuode.

13. Pimeän sisäänkäytävän kautta, johon on pinottu vanhoja ryysyjä, pääsee keuhkotautisen täysin hunnin-golla olevaan asuntoon. Tyhjä sänky ilman sänkyvaatteita on aviopuolisoiden yhteisenä lepopaikkana. Molemmat ovat keuhkotautisia.

14. Keuhkotautinen leskivaimo asuu 4 lapsen kera sangen puutteellisessa asunnossa. Ainoastaan 1 vuode on käytettävänä. Vuokra on 10 mk.

Siinä on köyhän miehen surullinen maja, jossa rauha asustaa! Ajateltakoon, että Faust kompuroi viiden-teen kerrokseen Gretheninsä pihan puolella olevaan kattokamariin, astuu sisään ja lausuu:

„Mit' iloa, tyyntä rauhaisuutta,
Mi järjestys tääll' henkäilee!
Köyhyyden kesken rikkautta!
Mik' autuus tyrmäss' sijaitsee!
Tääll', impi, tunnen henkes liehuvan

Rikasna, järjestellen kotosalla.
 Se äidillisnä ohjailee sua ainian.
 Levitti pöydälles tuon liinan puhtahan
 Ja kruusas' hiekankin sun jalkais alla“. *)

Ja kuviteltakoon vielä, että tämä „pyhättö“ on suuressa vuokratasarmissa, missä joka kerroksessa 6—8 ryhmää istuu kyyrysillään suloisessa hämärässä toinen toisensa vieressä ja missä useampia satoja vuokralaisia kulkee ulos ja sisään saman portin kautta, niiden joukossa Faust ja Mephisto!

Hienolla tavalla on *Hans Kurella* jo mainitussa teoksessaan selvittänyt sitä yhteyttä, mikä on olemassa asunnon ja „siveellisyyden“ välillä. Hän on paljastanut sen ratkasevan vaikutuksen, mikä asuntokurjuudella täytyy olla köyhälistön sielunelämän kehitykseen, senkautta, että se hävittää perhe-elämän mahdollisuudenkin.

Minkälaista on „kotiintulo“, arvelee hän aivan oikein, kun tehtaalaisnainen astuu iltasin semmoiseen huoneeseen, missä pyykkiä kuivataan, lapset huutavat, taloustarpeet ovat hajan hajan, aviopuolisot mahdollisesti haukkuvat toisiaan, ei yksikään tuoli ole vapaana ja vuode on jaettava yhden tai kahden muun kanssa! Onko ihme, jos yövieras juoksee tästä kodista kapakkaan, jos työläisnainen ikävöi siitä pois valaistulle kadulle, myymäläin loistavien näyteikkunain eteen tai johonkin huvittelupaikkaan, joka *meistä* tosin tuntuu mauttomalta, meluavalta ja savuiselta, mutta jossa hän löytää lämpöä, loistoa, huvitusta, ehkäpä lisäksi illallisen, ystävällisen silmäyksen ja hyväntahtoisen sanan jonkun „herran“ käsivarrella. Mutta pankkiiriin tai tehtailijan tyttären, joka loistavasta kodistaan toivoo tanssisaliin

*) *Faust*, suomalainen painos s. 115.

tai operaan, samoin kuin hänen vanhempiensa mielestä on tuommoinen tyttö luonnollisesti raaka ja „epäsiveellinen“.

Mutta ei ainoastaan se, mikä on asunnon seinien sisäpuolella, tai mitä siellä useimmissa tapauksissa *ei* ole, ole yksinään asuntokurjuuden surkuteltavana tunnusmerkkinä, vaan yhtäpaljon ja monasti vielä enemmänkin se järjestys, jossa nämä asunnot ovat sijoitettuna toisiinsa nähden ja jossa asuinrakennukset ovat ryhmitettynä. Asunnot, joissa on kyökki ja kamari, ovat siedettäviä, jos ne ovat yksinään jossakin mökissä, vieläpä silloinkin, kun ne, niinkuin posenilaisten maatyömiesten ja Ylä-Schlesian vuorityömiesten Czworakeissa (neljän perheen taloissa) on laita, ovat neljä kerrassaan ryhmitettyinä yhdeksi kokonaisuudeksi, yhteisessä pienessä puutarhassa. Mutta siitä lähtien kun rakennuskeinottelijat, jotka vedonlyöntikilpailujen merkitsijäin jälkeen ovat siveellisesti, henkisesti ja taloudellisesti keinottelumaailman kurjin luokka, matkien hyljättyjä, vanhojen kaupunginosien entisiä ylimystaloja, jotka nyt ovat muuttuneet köyhyyden piilopaikoiksi, ovat oppineet ympäröimään kasvavien yhdyskuntien ulkoreunoja loppumattomilla vuokratasarmiriveillä viisikymmenluvun lopusta lähtien, on kaikkeen kurjuuteen tullut vielä lisäksi näiden joukkomajalain inhottavuus. Täällä lakkaa salaisuus ja kodikkuuden tunne. Täällä, missä kesällä avonaisten ikkunain kautta — sillä huoneissa, joissa yhtäkaa keitetään, pestään ja silitetään, ei voi kestää, jos ikkunat ovat suljettuina — juorua-minen, riitelemine, paukuttelemine, surina, hyörinä, neuloma- ja suutarin neulomakoneen hyrinä, lasten poru, piharakennuksessa olevan tehtaan jyske, höyryt ja tuoksut 40 tai 50 keittiöstä talin höyryineen tunkeutuu huoneeseen, missä ei ainoatakaan ovea voi avata, ilman

että uteliaita, kateellisia tai vahingoniloisia katseita heitetään sisään, täällä täytyy kodin tuntua helvetiltä ja kapakan sekä naiselan taivaalta, ja täällä asuville voivat kuritushuone ja hulluinhuone tuskin enää tarjota uusia kauhuja.

Mutta koko pelottavassa suuruudessaan näyttäytyy tämä, meidän hyvää tarkottaville viranomaisillemmekin tuttu järjestelmä, vasta silloin kun kolera raivoo tai kurkkumätä lakasee rautaisella luudallaan likasten, pienten parkujain joukon rikkatunkioksi. Silloin tulee kahdessa viikossa niin paljon tilaa kuin hiljaa nakertava keuhkotauti saa vuodessa aikaan tämän ihmisjoukon keskuudessa, tilaa tosin vaan pariseksi päiväksi, sillä aukot täyttyvät pian yövierailta tai tyhjäksi jääneeseen huoneeseen muuttaneen perheen vielä kajoomattomalla lapsirikkaudella.

Vuokrakasarmien suuressa kuolevaisuudessa, erittäinkin suuressa lasten kuolevaisuudessa, on sangen tärkeä asianhaara, joka vaikuttaa joukkojen siveelliseen kehitykseen. Tämän joukkokuoleamisen alituisen näkemisen, joka kulkutautien raivotessa tulee vielä suuremmaksi, täytyy johtaa välinpitämättömyyteen totutun ympäristön katoamiseen kuoleman kautta sekä ihmiselämän vähäarvosena pitämiseen. Niin valtava kuin se vaikutus on, jonka luonnonkansain keskuudessa yhteisön jonkun jäsenen kuolema tekee kaikkiin toisiin, yhtä vähäinen on tämä vaikutus vuokrakasarmissa, missä usein vuoden kuluessa kymmenesosa tuttavapiiristä kuolee. Siten tukehuttaa asuntokurjuus jo alunpitäen ne alkuperäiset tunteet, jotka antavat aineksia siveelliselle kehitykselle: hävyntunteen sukupuoliasioissa, heräävän lemmen salaperäisen väristyksen sekä kunnioituksen kuoleman salaisuuksia ja majestetillisuutta kohtaan.

Olemme nähneet miten harvat kaupunkien asukkaista omaavat kodin, jossa normalisiveellisyys voi kehittyä. Mitä tarjoaa sitte tuolle suunnattomalle joukolle kurjuudessa, vaivoissa, hädässä ja alituiseissa puutteissa eläviä ihmisiä heidän asumuksensa? Missä on suloinen rauha ja lepo näissä ihmisiä, huonekaluja, tarvekaluja ja kaikenlaista romua liian täynnä olevissa huoneissa ja taloissa, joiden portaat, käytävät, pihat ja sisäänkäytävät ovat täynnä melua, riitaa, pölyä ja hajua, missä voi tottua järjestykseen, tähän kaiken suunnitelmanmukaisen velvollisuutensa täyttämisen ja kaiken erikoisen elämäntavan viettämisen perustukseen näissä nurkissa, missä ei millään ole määrättyä paikkaa eikä mikään ole oikealla paikallaan? Millä tavoin täällä voisi löytää lepoa ja halua puhtauteen likaavan työn jälkeen? Missä löytää täällä alakuloinen ja kiusaantunut toivomaansa yksinäisyyttä, missä ihmisen personallisuus sen paikan, missä voi oppia itsensä tuntemaan? Miten voisi täällä tottua huomaavaisuuteen huonetoverien tarpeita, tottumuksia ja häveliäisyyttä kohtaan ja siten tehdä mahdolliseksi sen myötätunnon syntymisen ja vahvistumisen, joka kukoistaa siellä, missä annetaan arvoa toinen toiselleen? Mihin jääpi kotielämän salaperäinen arkuus, eräs tärkeimpiä yhteiskunnallisia hyveitä, kun jokainen näkee sata kertaa päivässä avatun oven kautta yhdellä silmäyksellä jokaisen asunnon kaikkein pyhimmän ja samalla kaiken vastenmielisen, ja kun rakkaus ja viha ilmaisevat itsensä avattujen akkunain kautta koko talolle? Riitaisuuksien rauhallista ja sovinnollista ratkaisua varten — ja riitaisuuksiahan sattuu useasti asukkaiden alituisen kosketuksen kautta ja lasten kinsateluksen johdosta — on mielialain salaaminen ja vissi määrä vaiteliaisuutta suorastaan välttämätöntä, ja siten

eivät rauhan rakentaminen ja sovinnollisuus voi menestyä, eikä puolison ja vanhempien rakkauden hennompi hellyys voi versoa, sillä ne eivät kerta kaikkiaan voi menestyä ilman syrjäisten silmäysten poistamista. Työläisväestön asunnoissa ei voi myöskään enää olla puhetta perheen henkisestä yhteydestä, joka kasvaa taiteen kotoisesta vaalimisesta, häiritsemättömästä keskustelusta, soittamisesta ja lukemisesta. Siinä kasvaa suku, joka ei enää tunne kotimusiikkia, sievistyneen ja sivistyneen ihmiskunnan lempeätä, jaloa ystävätärtä, jonka kotona ei mikään Schubertin laulu eikä Chopinin Nocturno ole kaikunut ja jonka sydämeen ei edes balalaika tai vetoharmonika ole sunnuntai-iltapäivisin laulanut yksinkertaisia kansanlauluja.

KODIN puute yksinään jo riittää hävittämään perheyhteyden köyhälistön keskuudessa. Mutta voitaneeväittää, ettei se asuntokurjuus, jota ylempänä olen juuri kuvannut, ole kuitenkaan koko köyhälistön osana, vaan että maalla ja pienemmissä kaupungeissa on vielä työläiskoteja, jotka täyttävät ainakin vähäisempiä vaatimuksia ilman, valon, tilan, puhtauden ja eristäytymisen suhteen. Tätä vastaan ei voi väittää, vaikkakaan epäilemättä ei nykyään köyhälistön suuri joukko — meidän täytyy uudelleen lisätä: lukuun ottamatta Englantia ja Amerikkaa, missä suhteet paremman elintavan ja parempien asutustapojen johdosta ovat edullisemmat — enää asu sen ihmisarvoa vastaavalla tavalla, ja vaikkakin kehitys edelleen epäilemättä käy siihen suuntaan, että yhä uusia piiriä vedetään tähän asuntokurjuuteen.

Näiden epäilijäin luottavaisen mielialan täytyy kuitenkin yhdellä iskulla musertaa se tieto, ettei asunnon riittämättömyys suinkaan ole ainoa, mikä on lyönyt raunioiksi meidän päiviemme palkkatyöväen perheyhteyden. Päinvastoin vaikuttaa kokonainen sarja asianhaaroja samaan suuntaan, niin ettei vanhan ajan perhe asuntosuhteiden parantuessakaan ole vielä läheskään vallotettu takasin köyhälistölle. Nämä asianhaarat riipuvat tämän luokan työehdoista ja voidaan ne poistaa maailmasta ainoastaan yhdessä näiden kanssa.

Käyhälistössäkin on aviomies ja isä nykyään vielä säännöllisesti perheen elättäjä. Siitä mimmoiseksi hänen työnsä muodostuu, riippuu siis ensikädessä, onko ole-massa edellytyksiä perhe-elämään sen entisessä merki-tyksessä.

Tarkastelkaamme kulkutyömiestä. Ajattelemme Sak-sissa kulkijoita, jotka kesä- ja syyskuukausina muuttavat leväperäisesti maataljelevistä seuduista semmoisiin seutuihin, joissa maanviljelystä harjotetaan voimaperäi-sesti. Nämä ovat kuitenkin useimmiten naimattomia, nuoria miehiä ja tyttöjä. Siten eivät heidän sään-nölliset matkansa oikeastaan hävitä perheyhteyttä. Eihän porvarillinenkaan perhe hajaannu, kun täysikasvuinen poika muuttaa yliopistoon tai kasvava tytär „pensiona-tiin“. Tosin ei tämä oleskelu vieraalla maalla ole näille nuorille ihmisille juuri „kasvatusta avioliittoon“. Siellä elävät he vapaata elämää, ennenkaikkea sukupuolisuuh-teissaan. Suurissa ladoissa, joita väliaikaisesti heitä varten rakennetaan, tai makuupaikoissa, joissa he saavat asunnon, ei vallitse juuri mikään luostarielämä. Ja siten onkin sääntönä, että tyttäret palaavat kotiin siunattuna ei ainoastaan sievällä summalla rahaa, vaan lisäksi paljon muullakin, jota tosin voisi nimittää perheen aluksi, mutta joka ei kuitenkaan koskaan kasva per-heeksi. Muistuu mieleen „kuva perhe-elämästä“, jonka Thomas Theodor on maalannut ja jossa viiden lapsen ympäröimä nuori äiti huudahtaa: „jos meillä vielä olisi isä, muodostaisimme jo koko komean perheen!“

Kuitenkin kuuluu tämä tapaus toiseen lukuun, jossa tulen sitä vielä käsittelemään yhdessä toisten samanlaisten seikkain kanssa. Tässä tarkastan niitä valmiita perheitä, joihin siis jo kuuluu isäkin, ja ajattelen niitä isiä, jotka työskentelevät „kulkutyöläisinä.“ Niitä

ei liene kovin paljon. Varmasti kuitenkin noin parisataatuhatta. Sillä niihin kuuluvat esim. ne lukuisat rakennustyömiehet, jotka työskentelevät suurissa kaupungeissa ja asuvat kaukana maalla. Ne tulevat joko koko rakennusajaksi kaupunkiin tai ainoastaan viikoksi kerrallaan; maanantai-aamuna menevät he kaupunkiin ja lauantai-iltana jälleen pois. Että tämä paimentolais-tapaan vietetty elintapa ei erityisesti ole omiaan lujentamaan perheyhteyttä, on selvää.

Mutta paljo enemmän merkitsevä on se tosiseikka, että myöskin kiinteä työmies, ainakin teollisuudessa, kaupassa ja liikenteessä työskentelevä työläinen, enimmäkseen elää tavalla, joka miltei kokonaan tekee oikean perheyhteyden mahdottomaksi.

Tämä pitää ensikädessä paikkansa niihin työmiehiin nähden, jotka ovat tuomitut yötyöhön. Yötyö kuuluu kapitalistisen sivistyksen omituisimpiin tuloksiin. Se oli muodottomuus vielä niinkauan kuin itsenäiset yksilöt suorittivat taloudellisia tehtäviä. Talonpoika, käsityöläinen ja pikkukauppias eivät tunne yötyötä, eivätkä voi sitä tuntea. Sillä kun *he itse* tekevät työtä eivätkä toiset heidän puolestaan, täytyy heidän levätä hetkinen vuorokauden 24 tunnin kestäessä. Lepoajan sijottavat he aivan itsestään niille tunneille, jolloin luonto meitä kutsuu lepäämään, yötunneille. Heillä saattaa olla liian pitkä työpäivä, jos he sitä kestävätkin, mutta yötyötä he eivät tunne. Korkeintaan ajoi rahtimies läpi yön, koska hän voi maata sen viileydessä, ja yövartijan tehtävänä oli ainakin valvoa öiseen aikaan.

Mutta senjälkeen kun vieraat ihmiset alkoivat työskennellä johtavan talousyksilön palveluksessa, ovat olot muuttuneet. Kapitalistisen yrittäjän tarvitsee luonnollisesti huolehtia vaan siitä, että *hän itse* makaa öisin.

Josko toiset, jotka ovat hänen palkoissaan, makaavat tai tekevät työtä, ei koske häneen. Mutta kun pääoman edullisen käytön vaikutin useilla taloudellisen elämän aloilla — erittäinkin teollisuudessa, mihin suuria pääomia on sijoitettuna — teki liikkeen mahdollisimman keskeytymättömän käynnin edulliseksi ja toivottavaksi, niin syntyi pääoman tarpeista taipumus teettää työtä yötä päivää kaksinkertaisella ihmisjoukolla. Vielä nytkin on yötyö sääntönä kaikissa vuorikaivoksissa, sulatoissa ja suolakaivoksissa, useissa kemiallisissa tehtaissa, sokeritehtaissa sekä erinäisissä liikenteen haaroissa, kuten rautateillä. Viimemainituilla on yöliikenne ainakin osaksi yleisen edun mukainen, kun sensijaan tuotannon piirissä ainoastaan pääomalla on etua yötyöstä. Tämä kiinnittää meidän mieltämme tässä yhteydessä ainoastaan suhteessaan perhe-elämään.

On kai ilman muuta selvää, että yötyö on tämän pahin vihollinen. Aviomies ja isä, jonka täytyy joka toinen viikko maata päivillä, voi luonnollisesti täyttää perheenpään tehtävät kovin epätäydellisesti. Perhe-elämän vakavuus ja järjestys ovat uhattuja, puhumatta- kaan siitä, että yötyö jäytää terveyttä ja tekee työmiehen hermostuneeksi, ärtyneeksi sekä lopulta sairaaksi.

Miten on sitten niiden palkkatyöläisjoukkojen laita, joiden on työskenneltävä ainoastaan päivisin? Onko edes niiden työ sitä laatua, ettei se vahingoita perheyhteyttä? Sitäkään ei voi myöntää muuta kuin aivan harvinaisimmissa tapauksissa. Sääntönä on, että myöskin tavallinen päivätyöläinen on menettänyt perhe-elämän ja perhe-elämä hänet.

Me, jotka tyytyväisessä itsekyläisyydessä vaellamme elämän aurinkoista puolta, tiedämme niin herttasen vähän niiden suurista kärsimyksistä ja pienistä iloista,

jotka pimeässä vaeltavat. Me tunnemme kansalaistemme suuren kirjavan joukon elintapoja paljon huonommin kuin *Wahehe-* tai *Singalesi*-heimojen elintapoja, joita toimekkaat matkustajat meille kuvaavat ja matkustavat liikemiehet eläintarhoissaan meille toisinaan näyttävät. Mutta milloin me näemme jotakin oman maamme köyhälistöstä? Milloin näemme me, miten se alkaa päivänsä, kuluttaa ja päättää sen?

Miten se päivänsä alkaa, sen saamme tietää korkeintaan joskus kun tanssissa kulutetun yön tai pitkälle venyneen korttipelin jälkeen varhain aamulla viiden kuuden aikaan menemme kotiin, tai kun aamulla varhain menemme aamujunalle. Silloin ihmettelemme luultavasti saadessamme yhtäkkiä luoda katseen meille aivan vieraaseen maailmaan. Mehän emme edes tienneetkään, että nämä sadat, nämä tuhannet ovat myöskin olemassa, jotka nopein askelin, kaksi kolme yhdessä, enimmäkseen sanattomina, rinnakkain, työkalu tai sininen kahvikannu kädessä, pitkissä jonoissa menevät työhön. He tulevat rakkaasta kodistaan, jota me ainoastaan vähän tunnemme, missä he makaavain lasten keskellä pienen kitupiikin valossa puutteellisesti ovat pukeutuneet ja senjälkeen nopeasti nielasheet hiukan kahvia, tuskin sitäkään aina, ja kiiruhtavat nyt jättimäisen Molokin, tehtaan syliin, jonka kimakka vihellyskello kello kuusi, kun me vielä kerran suloisesti vuoteessamme käännämme kylkeä, ilmoittaa, että siinä olijain yksityiselämä on lakannut yhdeksitoista tai kahdeksitoista tunniksi ja että pääoman herruus ruumiin ja sielun yli on taasen täksi päiväksi alkanut.

Isä on poissa kotoa jo kauan ennenkuin lapset heräävät. Isä ei tule päivälliseksikään kotiin. Siihen on ruoka-aika liian lyhyt ja matka liian pitkä. Senvuoksi

täytyy hänen jossakin läheisessä kapakassa syödä tuomansa palan leipää ja makkaraa ja juoda olutlasinsa, jopa kaksi, kolme. Tai tuo äiti itse hänelle „haukkaamista“ korissa. Näemme niitä usein päivällisen aikaan, näitä puutteellisesti puettuja vaimoja sinisessä karttuni-hameessa, ruokakori käsivarrella, ilman hymyä huulilla, ilman iloa katseessa, kurjia, työtaakan painamia olentoja väsyneine kasvoineen, vanhentuneina, kukoistuksensa menettäneinä ja kuihtuneina jo kolmenkymmenen korvissa, jolloin meidän naisemme ovat kauneimmillaan. He ovat ehkä ottaneet neli- sekä viisivuotiaan mukaansa, jotka sitte ottavat osaa isän päivälliseen. Se syödään puiston (jos tämä ulottuu niin pitkälle) penkillä tai muuten rakennuksen edustalla olevilla hirsillä tai tehtaan muurien juurella. Ateriaan kuuluu välttämätön sakea liemi peltiastiassa, kappale makkaraa, palanen leipää, pullollinen kahvia tai olutta. Kun ruoka on ahmaistu, asettuu isä nukkumaan. Hän on kuollakseen asti väsynyt; onhan hän noussut ylös kello viideltä aamulla ja aikaisemminkin, ja onhan hänellä jo kuusi raskasta työtuntia takanaan. Äiti lapsineen istuu vieressä. Ja lyhyen ajan kuluttua kutsuu höyrypilli taasen takasin työhön, ellei koko päivällisaika (kuten esim. raitiotieläisillä) ollut vaan varastettu itse työajasta. Huippukohta köyhälistöläisen arkipäiväisessä perhe-elämässä on silloin ohitse. Sillä ei iltakaan tuo hänelle paljon tilaisuutta omistautua vaimolleen ja lapsilleen. Kello kuusi tai seitsemän on hän vapaa. Hän on kuollakseen uupunut. Sen näkee väsyneistä kasvoista, kun kohtaa kotiin palaavia. Taasen astuvat he mykkinä toistensa rinnalle. Sikari on tervetullut virkistäjä. Ja ainoastaan sisäisesti lujat voivat tässä uupumuksessaan olla poikkeamatta lähimpään kapak-

kaan, ostaakseen itselleen täällä elämäniloa muutamilla penneillä. Täältä kapakoista kaikuvat sitte ne lujat äänet, joita emme kuulleet matkalla työhön, yhtävähän kuin sieltä palatessa, ja jotka ovat vaienneet itse työssäkin. Ja sitte tulee vaimo, joka kotonaan on turhaan odottanut miestänsä palaavaksi, ja noutaa pelokkaana hänet yhä äänekkäämmäksi muuttuneista juomingeista kotiin. Loppu ei tosin ole vaikenemista, mutta ei suinkaan silti parempaakaan. Mutta kunnollinen ja raitiskaan, joka vastustaa kiusausta ja menee työstä kotiin, kykenee siellä tuskin olemaan ilonen ja huvittava puoliso ja isä. Muistettakoon, minkälaiseen ympäristöön hän tulee! Hän menee ehkä sittekin kernaammin ammattiyhdistyksensä tai valtiollisen yhdistyksensä kokoukseen tai kuuntelee kansantajuisia kansanopistoluentoja — jännityskyvyn ihme! — tai laskeutuu kahdeksalta tai yhdeksältä väsyneenä vuoteeseen, noustakseen seuraavana aamuna neljältä tai viideltä samanlaiseen päivätyöhön.

Ainoa päivä, jona hän voi tuntea olevansa ilminen, on paraassa tapauksessa sunnuntai. Silloin menee hän viiden tai kuuden vesansa kanssa, työntäen lapsenvaunuja edellään, esikaupunkien ravintolapuutarhoihin tai talvella tupakansavua täynnä oleviin konserttisaleihin. Siinä se vähäinen hiukkanen aurinkoa, joka hänen yksitoikkoisen harmaaseen elämänsä paistaa. Saadakseen perheonnen idut kasvamaan ja kukoistamaan, on se kuitenkin, jumala paratkoon, liian vähäinen.

SITEN tulee äiti muodostamaan perheyhteyden keskipisteen. Hän vallitsee silloin useasti perheessä. Kaikkialla, missä palkkatyöläinen maalla tai pikkukaupungissa omistaa vielä tilkkusen maata, puutarhan, jonkun elukan ja talon — missä hän siis ei ole täydellinen, nykyaikainen köyhälistöläinen — siellä on myöskin työläisen vaimo talon emäntänä, joka omien kätensä työllä kotonaan ansaitsee elatuksensa. Mutta tämä muuttuu samassa määrässä kuin nämä pienet omistusesineet katoavat, jotka antoivat aihetta puoleksi tuottavaan kotityöhön. Samassa määrässä kuin työmiehen asunto tulee ahtaammaksi, kuin kellari ja ylinen, tallit ja kamarit yksi toisensa jälkeen tippuvat asunnosta, kun koko perhe lopulta ajautuu siihen kurjaan asuntoon, jonne loimme katseen, samassa määrässä siis, kuin kaikki tuotantotaloudellinen työ kodissa tulee mahdottomaksi, kuin kaikki, mitä elatukseen ja vaatetukseen tarvitaan, on ostettava puotista, kun siis rahamenot (etenkin kun korvaus asunnosta kasvaa kääntäin verrannollisesti sen suuruuteen) paisuvat yhä suuremmiksi, lähenee vihdoinkin hetki, jolloin miehen ansio ei yksinään riitä koko perheen elättämiseen, jolloin vaimo on pakotettu yhdessä miehen kanssa markkinoilla käyttämään työvoimaansa, jota ei enää voi käyttää tuottavasti omassa taloudessa, jotta heidän kummankin raha-ansio riittäisi peittämään talouden yhä kasvavia menoja.

Hetki „ammatilliselle“ naisen työlle on lyönyt, uusi oksa on puhjennut kapitalistisen sivistyksen puusta!

Kapitalisti on luonnollisesti heti ymmärtänyt liittää tämän uuden luokan työtä tarvitsevia ihmisiä tuotantojärjestelmäänsä. Kahdesta ovesta ovat naiset astuneet nykyaikaisen talousjärjestelmän rakennukseen. Toinen ovi oli kotiteollisuus. Tämä kapitalistisen yritteliäisyyden muoto, joka antaa työmiehen tehdä työtä omassa kodissaan, oli ollut käytännössä jo useita vuosisatoja nykyajan sivistysmaissa. Uuden ajan tekniikan vaikutuksesta oli se jo lukuisissa tuotannonhaaroissa (etenkin kutomateollisuudessa) häviämäisillään, kun kaupunkiasutuksen kehitys loi kokonaisen armeijan työtä tarvitsevia naisia, jotka erinomaisesti soveltuivat aineksiksi kotiteollisuusjärjestöjen uudestaan luomista varten. Siten syntyi „nykyaikainen“ kotiteollisuus (jonka tyyppinä on konfeksioni eli vaatetusteollisuus) olennaisesti kaupunkilaispohjalle, kun sitä vastoin vanhempi kotiteollisuus oli kantanut pääasiallisesti maalaisleimaa. Se soveltui ennenkaikkea naimisissa olevien naisten tarpeeseen saada tehdä työtä kotonaan.

Jos tarkastaa ammatillista naisten työtä pelkästään perheen säilyttämisen tai perheen hävittämisen näkökannalta, niin ei voi kieltää, että kotiteollisuusmuoto oli vähemmässä määrässä vahingollinen. Naista ei riistetty pienestä kotitaloudestaan eikä äitiä lapseltaan koko päiväksi. Tosin oli jo kotiteollisella naisten työllä hävittävä vaikutuksensa. Se muutti surkean ahtaan asunnon vielä lisäksi työhuoneeksi ja huononsi vielä senkin kautta asunto-oloja tuntuvasti, etenkin kun työ oli likasta ja aiheutti erilaisten aineiden haihtumista, hiostumista j. n. e., kuten esim. sikariteollisuudessa ja muissa samanlaisissa oli laita. Mutta sittekin säilyi vielä viimeinen yhteys työläisperheessä.

Sekin katosi kun työmiehen vaimon täytyi käyttää työvoimaansa kodin ulkopuolella, kun hänestä tuli „tehtaan nainen“. Naisten työ tehtaissa on vaan osaksi koneiden avulla suoritettavaa. Ennen kaikkea saa se synnystään kiittää entisen monimutkaisen tuotanto-prosessin hajottamista eri osiinsa. Senkautta luotiin joukko osatöitä, jotka eivät vaatineet mitään voimannostuksia eikä mitään edelläkäypää oppia, ja jotka siis erinomaisesti soveltuivat sille aivan raa'alle ainekselle, jona työtä etsivät naiset aluksi esiintyivät. Siten tuli heistä kiillottajia alfeniditehtaassa, pohjien mustaajia kenkätehtaassa, lumppujen lajittelijoita paperitehtaassa tai jotakin muuta yhtä kaunista. Tietenkin myöskin kone-työläisiä: kehrääjiä, kutojia ja puolaajia kutomateollisuudessa, jossa suurin osa naisten joukosta sai tyyssijan.

Äiti tehtaassa! Aikasin aamulla ulos, tuskin päivälliseksi kotiin, vasta illalla takasin! Siis ei mitään kotilietää enää! Korkeintaan hehkuva tuhkaläjä enää, jossa ruokapata porisee, tai kun sekin vielä jää pois, keitto-arkku, joka nykyään muodostaa erään tärkeän tuloksen porvarillisesta yhteiskunnan parantamisesta. Entä lapset? Oli onni, jos pienimmät otettiin johonkin hyvin hoidettuun lastenkotiin tai seimeen (hyväntahtoiset työnantajat harrastavat mielihalulla tällöisten kotien ja seimien perustamista, jotka „helpottavat“ äideille äidinvelvollisuuksien laimiinlyömistä). Muuten täytyy niiden kuluttaa aikaansa naapurivaimon luona. Vanhemmat lapset ovat joko myöskin „työssä“ — puhun vielä siitä — tai koulussa. Vapaahetkinään anastavat ne — ei kaikkien oman maantien, vaan — suurkaupungin jalkakäytävät. Köyhälistöläisen kohtalo on täydentymäisillään; vasta katulapsi on tämän kodittoman kansan kaikkien tulevien sukupolvien kanta-isä.

Katulapsi — taasen uusi kulturikukka, joka on vasta meidän päivinäimme täysin kehkeytynyt. Talonpoikaislapsetkin telmivät joukoissa nurmella tai kylä-lammikossa; pikkukaupunkienkin porvarilapset leikkivät ryhmissä samoja leikkejä kuin teollisuuspaikkakuntien köyhälistölapset. Ja kuitenkin erottaa kokonainen maailma edellisten aikojen lapset meidän „katulapsitamme“. Se mikä erottaa edelliset näistä, on heidän yhteenkuuluvaisuutensa, heidän yhteisyydentunteensa, jotka johtuvat heimous- tai naapuruussiteistä. Kylässä ja pienessä kaupungissa leikkivät samat lapset aina yhdessä. Ne ovat ystävyys- tai sukulaisuussuhteissa olevien perheiden lapsia, joista jokainen on hyviltä ja huonoilta tavoiltaan koko piirin vanhemmille ja lapsille tuttu. Ja toiselta puolen tuntee kylä ja kaupunki koko joukon, joten kaikki sen vehkeet ovat jo seuraavana päivänä naapurusten ja sukulaisten puheaineena. Se on siis pohjiltaan suuri, hiljainen kasvatusyhteisö. Katulapsi sensijaan on kuin tuulen kulettama lehti, joka seuraavassa silmänräpäyksessä lennätetään taas uuteen lehtiläjään. Se on kokoonpanoltaan ikuisesti vaihteleva joukko vieraita lapsia, joiden vanhemmat eivät tunne toisiaan ja joista lasten vanhemmat eivät tunne ketään. Se on muodoton joukko, jossa voimakkaammat, mutta samalla myöskin huonoimmat, alhaisimmat ainekset hallitsevat koko joukkoa, ilman että kukaan koettaa tarkastella ja pidättää niiden turmiollista vaikutusta, joukkio, jonka henkinen ja siveellinen kohtalo on jätetty sattuman varaan.

Naisten „ammatillinen“ työ ei nykyään vielä ole sääntönä. Siitä huolimatta lienee Saksassa nykyään noin miljona, ehkäpä enemmänkin avionaista, joiden täytyy kotinsa ulkopuolella taloudellisesti käyttää

työvoimaansa. (V. 1895 oli niitä jo 800,000). Ja on olemassa selvästi huomattavana taipumus naimisissa olevien naisten työn lisääntymiseen. Siten nousi vuodesta 1882 vuoteen 1895 naimisissa olevien naisten osuus työläisnaisten koko lukumäärästä: teollisuudessa 12,7:sta 16,8 prosenttiin ja kaupassa 16,9:sta 20,1 prosenttiin. Samanlaisen lisäyksen huomaamme toisissakin maissa, joissa kapitalistinen sivistys on vallitsemassa. Ja todella täytyykin, ennen mainituista syistä, sen vaikuttimen, joka ajaa naimisissa olevan naisen työmarkkinoille, tulla yhä suuremmaksi. Jokainen uusi päivä hävittää yhä uusia perheyhteisöjä.

LAPSI jää siten perheen viimeiseksi jäännökseksi. Sama lapsi, joka viettää kadulla paraan osan elämästään ja jonka täytyy olla ilonen, jos se vielä löytää laitakaupungin ääressä hiukan vapaata kenttää tai kaupungin sisässä rakentamattoman tontin, missä se voi temmeltää. Sama lapsi, joka hengittää viemärien pistävää ilmaa ja kasvaa ruumiillisesti ja sielullisesti keskellä myrkytettyä ilmapiiriä. Täytyy aika ajottain syntyä joku suuri sensationioikeudenkäynti, joka luo valoaan kaikkien kaupunkien laitakatujen pimeisiin syvyyksiin. Etenkin maissa, missä prostitutsioni leviää koko kansan ruumiiseen ikäänkuin hiipivä myrkky, muuttuu köyhälistötalo laitokseksi, jossa lapsia järjestelmällisesti turmellaan ja viekotellaan paheisiin. Täytyy tietää, miten määräävässä asemassa „neiti“ on tämmöisten ihmisjoukkojen keskuudessa. Hän ei ainoastaan kiedo harrastuksiinsa sitä perhettä, jonka paraassa kamarissa hän asustaa, vaan vetää myös taikapiiriinsä talon koko kasvavan lapsiparven, kun hän hienosti puettuna lähtee ulos, kun hän tuo mukanaan „hienon herran“, kun hän jakaa makeisia tytöille tai käyttää erityisesti suosimiaan asioita juoksemaan ja pieniin aputöihin. Hävinneet ovat talon, kodin ja perheen suojelemat muurit, joiden takana lapsen viattomuutta suojeltiin, lokalaineet huuhtovat hennoimmassa iässä olevan kasvavan nuorison sydänjuuriin saakka. Täytyy

yhä enemmän kummastella, että näistä rämeistä yhä vielä lähtee niin paljon kelpo miehiä ja naisia. Miten kauan vielä?

Kerran näytti siltä, kuin näille oman onnensa nojaan heitetyille köyhälistöläisten jälkeläisille olisi pelastus tulemassa. Kun 19 vuosisadan alussa, etenkin Englannissa, nousi tehtaita kuin sieninä sateen jälkeen, tehtaita, jotka nojautuivat konetyöhön tai pitkälle jaoteltuun osatyöhön, johon hyvin voi käyttää heikointakin työvoimaa, alkoi kuulua ääniä, jotka puhuivat seuraavaan tapaan: „Te köyhälistön miehet ja naiset! Koska te itse käytte tehtaissa ja niin ollen olette pakotettuja jättämään lapsenne yksikseen, jolloin ne vaan harjottavat pahuutta ja rappeutuvat kaduilla tyhjäntoimittajina ollessaan, koska ette siis voi niitä suojella, niin lähettäkää toki nekin tehtaaseen. Silloin teette hyvää kahdella tavalla: ensiksi ovat lapsenne erinomaisessa korjuussa, sillä tehtaat valoisine, kauniine työhuoneineen ovat todellisia kasvatuslaitoksia, joissa lapsia totutetaan velvollisuuteen ja järjestykseen; ja toiseksi lisäätte tulojanne niillä ansioilla, joita lapsenne tuovat kotiin“. Ja vanhemmat noudattivat kehotusta. Silloin tulivat kapitalismin kauhun majat yhtä numeroa rikkaammiksi, joka ehkä on kaikkia muita hirvittävämpi; niihin ilmestyi *työtä tekevä lapsi*.

Kaikki oli siis käännetty luonnonvastaiseksi! Lapsi, jonka perhosluonne liitelee kukasta kukkaan, jonka koko elämä on kevyttä „leikkimistä“, joka tuntee kaiken pakotuksen yhtäjaksoiseen työhön vaivaloisena kahleena itseään painavan; lapsi, jonka on hymyillen ja huolettomana leikittävä, jonka meidän jäykistyneessä, tarkotusperäisessä maailmassamme on olennoitava kaiken luonnollisen olemassaolon suloista tarkotuksettomuutta, jonka

meidän hyvin järjestettyyn, kuivaan elämäämme on vapaudellaan, luonnollisuudellaan ja viattomuudellaan lähetettävä kokonainen sädemeri auringonvaloa, tämä lapsi yhdistettiin tehtaan kuolleeseen koneistoon, uhrattiin eri tarkoituksiin järjestelmälle, taottiin kiinni koneeseen, joka säälimättä vaatii annoksensa alituista työtä! Leikkikentät tehtiin autioiksi! Iloinen nauru ja laulu tukahutettiin!

Ja *millä tavalla* näiden pikkuraukkojen täytyi tehdä työtä!

1840 luvulla pani Englannin hallitus toimeen tutkimuksen teollisuustyöväestön, erittäinkin lasten asemasta. Näistä virallisista asiapapereista voimme lukea, jos summakaupalla avaamme jonkun sivun:

Vuorikaivoksissa.

On tapauksia, jolloin lapset alkavat työnsä näissä vuorikaivoksissa 4 vuotiaina sekä useasti 5, 5—6, 6—7, 7—8 vuotiaina; *tavallinen* ikä työn alottamiseen on 8:s tai 9:s ikävuosi. Suuri osa näissä kaivoksissa työskentelevistä ihmisistä ei ole vielä 13 vuotta täyttänyt, vielä suurempi osa on 13—18 ikävuosien välillä.

Sen työn luonne, joka annetaan nuorimmille lapsille (ovien vartioiminen kaivoskäytävissä), pakottaa heitä tulemaan kaivokseen niin pian kuin työ alkaa ja jättämään sen vasta sitte kun työ on lopetettu. Tämä toimi, jota tuskin voi kutsua työksi, olisi, kun lapset sitä tehdessään tavallisesti ovat pimeässä ja aivan yksinään, melkein samanlaista kuin pahin koppivankeus, elleivät hiilikärkyt tuon tuostakin kulkisi edes takasin. Niissä piireissä, joissa hiilikerrokset ovat niin mahtavia, että hevosia käytetään kaivoksissa tai joissa kaivosten

sivukäytävät eivät ole kovin pitkiä, on näiden lasten asema pääkäytävistä lankeavan valon vaikutuksesta suhteellisesti vähemmän surullinen, pitkäveteinen ja huumaava. Toisissa piireissä he sensijaan ovat, niin-kauan kuin heidän täytyy olla kaivoksissa, aina pimeässä ja aivan yksin, ja monet lapset sanovat, että monina aikoina talvesta kuluu useita viikkoja, jolloin he eivät näe päivänvaloa muulloin kuin niinä päivinä, jolloin työ on keskeytettynä, sekä sunnuntaisin.

Kova työ työntää ja vetää hiilivaunuja murtamispaikoista pääkäytävälle tai kaivoksen sisäänkäytävälle saakka, alkaa eri ikävuosina, kuudennesta ikävuodesta lähtien ylöspäin. Se on työtä, joka kaikkien todistajain lausunnon mukaan vaatii nuoren työmiehen kaikkien ruumiinvoimien alituista jännittämistä.

*Eri ammateissa ja käsiteollisuuden haaroissa
työskenteleväin lasten olot.*

On sattunut tapauksia, jolloin lapset alkavat tehdä työtä jo kolmen ja neljän vuotiaina, eikä ole harvinaista, että ne saavat alkaa viiden vuotiaina tai viidennen ja kuudennen ikävuoden välillä, kun sensijaan säännöllinen työ yleensä alkaa seitsemän tai kahdeksan vuotiaina. Suurin osa lapsista on niin ollen alkanut tehdä työtä ennen yhdeksättä ikävuottaan, vaikkakin on muutamia harvoja ammatteja, joihin lapsia otetaan vasta kymmennestä tai kahdennestatoista ikävuodestaan alkaen tai vieläkin edistyneemmässä iässä.

Suuri osa kaikista näissä ammateissa ja käsiteollisuuksissa työskentelevistä henkilöistä on aivan nuorta väkeä, joka ei vielä ole saavuttanut kolmattatoista ikävuottaan, ja vieläkin suurempi osa semmoisia, jotka

ovat 13—18 vuotiaita, vaikkakin joissakin tapauksissa niiden luku, jotka eivät vielä ole kolmeatoista täyttäneet, nousee yhtäsuureksi kuin niiden lukumäärä, joiden ikä on kolmannentoista ja kahdeksannentoista ikävuoden välillä, jopa, kuten jotkut esimerkit osottavat, nousevat tätä korkeammaksikin.

Suhteellisesti sangen useissa näistä ammateista ja käsiteollisuuksista työskentelevät tytöt samassa hennossa ijässä yhdessä poikien kanssa. Muutamissa on tyttöjen luku suurempikin kuin poikien ja joissakuissa harvoissa tapauksissa suorittavat tytöt ja nuoret naiset melkein kokonaan työn, mikäli sitä teetetään ala-ikäisillä.

Suurimmaksi osaksi ovat työpajat sangen huonossa asemassa kaikkeen nähden, mikä koskee jätteiden säilyttämistä, tuuletusta ja lämmön tarkotuksenmukaista järjestelyä, ja puhtauteen kiinnitetään sangen vähän tai ei ensinkään huomiota.

Sielläkään, missä ammateissa ja käsiteollisuudessa käytetään myrkyllisiä aineita, ei tavallisesti ole olemassa mitään mahdollisuutta vaatteiden vaihtamiseen kotiin mennessä tai pesuun, milloin työläiset aterioimishetkien ajoiksi jäävät tehtaaseen, ja vielä harvemmin on olemassa laitosta, missä työläiset voisivat valmistaa tai lämmittää ruokansa.

Kaikissa piireissä ovat käymälät ilettävässä ja ruokottomassa kunnossa ja useissa tapauksissa täytyy miesten ja naisten käyttää niitä yhteisesti. Melkein kaikissa äskettäin syntyneissä rakennuksissa on kuitenkin paljon enemmän kuin vanhemmissa pidetty huolta siitä, että työläisten terveydellisiä ja mukavuusvaatimuksia on riittävästi otettu huomioon.

Joissakin tapauksissa ei työpäivän pituus nouse 10 tuntia pitemmäksi, siitä ruoka-ajat pois laskettuina,

monasti se kuitenkin nousee 11, useammin 12 tuntiin ja sangen monessa tapauksessa kestää työaika 15, 16 ja jopa 18 tuntia peräkkäin.

Melkein kaikkialla työskentelevät lapset yhtä kauan kuin täysikasvaneet, monasti 16 jopa 18 tuntia keskeyttämättä.

Useissa näistä ammateista ja käsiteollisuudenhaaroista, erittäinkin nuppineulatehtailijain, naulaseppien, pitsinnyplääjäin, samoinkuin sukankutojain, karttuunipainajain, savenvalajain ja tupakkatehtailijain luona, eivät lapset saa hyvää eikä riittävää ravintoa, eivätkä lämpimiä eikä siistiä vaatteita. Useat vastaavat heille tehtyihin kysymyksiin, että he harvoin tai ei milloinkaan ole syöneet kylliksi ja monet ovat pelkkiin ryysyihin puettuja. Myöskin valittavat he yleisesti, etteivät he kunnollisten vaatteiden puutteessa voi käydä sunnuntai-koulussa tai kirkossa.

Tämmöisiä olivat ne kasvatuslaitokset, joissa pienokaisia tuli totuttaa kuriin ja kasvatukseen sekä kasvattaa hyödyllisiksi jäseniksi inhimillisessä yhteiskunnassa.

Minkälaisia erinomaisia tuloksia nämä laitokset saavuttivat, siitäkin antaa meille mainittu englantilainen tutkimus haluamiamme tietoja:

„Jokin määrä näiden piirien lapsista, joiden täytyy tällä tavoin tehdä työtä, on erinomaisen terveitä ja vilkkaita, vaikka nämäkin yleensä jäävät tavallista pienemmiksi. Suurimmaksi osaksi kärsii lasten ruumiillinen hyvinvointi kuitenkin sangen vakavassa määrässä aikaisen työskentelyn, pitkän työpäivän ja puutteellisen, riittämättömän ruo'an ja vaatetuksen yhdistyneistä vahingollisista vaikutuksista. He ovat enimmäkseen kuihtuneita, ovat kalpean, hennon ja sairaalaisen näkösiä, lyhyesti, muistuttavat suku-

polvea, jonka ruumiilliset voimat ovat yhä enemmän vähentyneet.

Enimmin heidän keskuudessaan raivoavat taudit, joille he ovat paljon herkempiä kuin samanikäiset ja -säätyiset lapset, joiden ei tarvitse tehdä työtä, ovat ruo'ansulatuselinten sairaaloinen tila, selkärangan vääristyminen ja taipuminen, luonnottomaksi muodostuneet jäsenet ja keuhkoja vaivaavat taudit, jotka päättyvät riutumiseen tai keuhkotautiin“.

Entä „kasvatus“, tämä päätehtävä, miten se ratkaistiin?

„Eräs 11 vuotias tyttö kertoo käyneensä arki- sekä sunnuntaikoulua, mutta ei ole milloinkaan kuullut toisesta maailmasta, ei taivaasta eikä toisesta elämästä. Muuan 17 vuotias nuorukainen ei tiennyt mitä kaksi kertaa kaksi on, miten monta farthingia*) kaksi penceä*) on, eipä silloinkaan kuin hän sai rahan käteensä. Muutamat pojat eivät olleet milloinkaan kuulleet Lontoo-nimisestä paikasta, eivätpä edes Wilenhallista, vaikka se on vaan 3 englannin penikulman päässä Wolverhamptonista ja on tämän kanssa vilkkaassa yhteydessä. Toiset eivät ole milloinkaan kuulleet hänen majestetinsa nimeä, eivätkä Wellingtonista, Nelsonista, Bonapartesta j. n. e. Erittäin huomattavaa on sensijaan, että kaikki ne, jotka eivät milloinkaan olleet kuulleet nimiä Paavali, Moses tai Salomon, yleensä tarkalleen tunsivat katurösvö Dick Turbinin elämänvaiheet ja vielä paremmin Jack Shepperd'in, erään ryöväarin ja karkurin. Silloinkin kun he ovat vuosikausia säännöllisesti käyneet sunnuntaikoulussa on näiden lapsiraukkain käsitteiden hämmennys aivan

*) Englantilaisia rahoja; pence = 10 penniä, farthing = $2\frac{1}{2}$ penniä..

hämmästyttävä. Käytyään kuusi vuotta sunnuntaikoulua sanoo esim. muuan lapsi: „Tiedän kuka Jesus Kristus oli: hän kuoli ristillä ja vuodatti verensä pelastaakseen meidän vapahtajamme“. Eräs toinen 16-vuotias nuorukainen arveli: „Jesus oli aikoja sitte kuningas Lontoossa“. Kun lapset lausuvat iltarukouksensa, kuten monet tekevät, sanovat he vaan kaksi ensimmäistä sanaa „Isä meidän“ rukouksesta: „Isä meidän“ — se on kaikki mitä he tietävät, ja kun monet heistä työskentelevät isänsä johdolla, on tämä kai ainoa oikea tarkoitus, jossa he näitä sanoja voivat käyttää.

Herra Hornen kertomuksen mukaan Wolverhamptonin piirin nuoren väestön luonteesta ja tilasta on suurin osa sikäläisistä lapsista siveellisyyden mahdollisimman alhaisella asteella sanan täydessä merkityksessä. Ei niin, että he olisivat erittäin täynnä paheita ja rikoksellisia, vaan heiltä puuttuu kokonaan siveyden tunne. Usein on heillä myöskin sangen vähän siveelistä velvollisuudentuntoa ja rakkautta vanhempiaan kohtaan. Hän sanoo: „Luen tämän suurimmaksi osaksi siitä johtuvaksi, että lapset lähetetään jo henossa ijässä työhön ja että vanhemmat ajattelevat melkein yksinomaan lasten ansiota ja huolehtivat siitä. Vaistomaisesti tuntee lapsi, että sitä käytetään vaan niinkuin jotakin konetta. Pian vähenee alituisessa työssä rakkaus vanhempia kohtaan ja sammuu kokonaan. Sisarukset erotetaan toisistaan varhaisimmassa nuoruudessa ja he tietävät myöhemmin usein sangen vähän toisistaan, sillä heillä on tuskin ollut aikaa oppia tuntemaan toisiaan. Tämä lasten aikainen työnteko saattaa heidän herkkätunteiset sielunsa kosketukseen kaikenlaisen raa'an kanssa, ja senkautta tulee totuudenrakkaus, hienotunteisuus, lyhyesti, kaikki luonteen

hyveet mitä suurimmassa määrässä turmelluiksi, ja jokainen periaate, missä semmoinen mahdollisesti on koettanut vakiintua lapsen mielessä, idussaan jälleen tukahutetuksi“.

Monet näistä epäkohdista ovat nykyään useimmissa maissa lainsäädännöllistä tietä poistettut. Mutta „työläislapsi“ ei ole kuitenkaan vielä kadonnut aikakaudestamme. Laskettiinhan vielä jokunen vuosi takaperin Saksassa olevan enemmän kuin puoli miljoonaa (544,000) alle 14 vuotiasta ammatillisesti työskentelevää lasta (lukuunottamatta maanviljelyksessä ja palkollisina olevia); enemmän kuin puolet niistä työskentelee teollisuudessa; suuri osa (135,000) suoritti kantajapalveluksia (niiden joukossa ovat m. m. ne lapset, jotka aamuisin ennen kouluunmenoaan kantavat kolme neljä tuntia kahvilleipää „hienolle“ ostajapiirille), toiset tekivät työtä kaupan alalla (näitä ovat ne tuhannet, jotka kylminä talviöinä, sinipunervina vilusta myyskentelevät suurkaupunkiemme kaduilla temppuäijjiä, tulitikkuja, pajulampaita, appelsineja j. n. e.)

Mutta käsite lastentyö ja sen turmiolliset vaikutukset ulottuvat paljo pitemmälle kuin tavallisesti otaksutaan.

Tilasto ja lainlaadinta puhuvat „lastentyöstä“, kun lapset alle 10, 12, korkeintaan (kuten Saksassa, missä suojelus ulottuu kauimmas) 13 ja 14 vuotiaina ovat ammatillisessa työssä. Lapsia ovat kuitenkin, todellisia ja oikeita lapsia perheyhteyden mielessä, kasvavat pojat ja tytöt vielä useampia vuosia senjälkeen kun he „oikeudellisessa merkityksessä“ ovat lakanneet olemasta lapsia. Lapsina pysyvät he 18 vuotisiksi, jopa useat 20 vuotiaiksi saakka. Ja perhe-elämän kaikki kukat puhkeavat vasta silloin, kun „lapset“ alkavat tulla järkeviksi, kun heistä tulee „ihmisiä“. Syvimmät

vaikutteet kotoa saavat juuri puolikasvuiset nuorukaiset ja neitokset; hartauden, kunnioituksen, alistuvaisuuden ja auktoritetitietoisuuden hyveet istutetaan juuri näinä kehitysvuosina kasvaviin perhetovereihin. Vanhemmat tuntevat todellista tyydytystä tästä alituisesta seurustelusta kehittyvien nuorten ihmisten kanssa ja näiden elämässä haparoivien sielujen hiljaisesta ohjaamisesta. Perässä tuleville nuoremmille sisaruksille ovat he esikuvana, ensimmäisinä ystävinä ja neuvojina. Se on surkuteltava perhe, tai ei oikeastaan mikään perhe, missä kodin siteet katkeavat silloin kun lapset vielä ovat kypsymättömässä iässä ja he siten menettävät perheyhteyden arvokkaimman vaikutuksen sisäisen olemuksensa kehitykseen.

Että jo puolikasvuiset pojat ja tytöt köyhälistöpiireissä elävät „itsenäisesti“, muodostanee säännön. Nuorten „ansiokykyisten“ lukumäärä nousee miljoniin. Vuoden 1895 ammattitilaston mukaan oli kaikista ansiokykyisistä henkilöistä yli 4 miljoonaa alle 20 vuotiaita, s. o. lähes neljäsosa (22,3 %) kaikista ansiokykyisistä, ja niiden lukumäärä kasvaa nopeasti etenkin teollisuudessa ja kaupassa, jossa niiden lukumäärä nyt nousee yli 2 miljoonan. Siten oli teollisuudessa työskentelevistä henkilöistä alle 20 vuotiaita v. 1882 19,7 %, 1895 jo 21,9 %, kaupassa ja liikenteessä v. 1882 11,7 %, 1895 15 %.

Kasvavan nuorison ammatillinen työ niinä vuosina, jotka oikeastaan vielä tulisi omistaa opetukselle, saa kiittää synnystään ennenkaikkea vanhempien pulaa, jotka ovat iloisia, kun „lapset pääsevät tienaamaan“ ja alkavat itse hankkia ruokaa nälkäsiin suihin. Sillä on kuitenkin myöskin juurensa nuoren sukupolven lisääntyvässä itsenäisyysshalussa, joka tahtoo välttää perheyhteyden kahleita. Että se voi sen tehdä, se on

taasen kapitalismin ansio, joka on järjestänyt työn tavalla, joka, kuten minulla jo useampia kertoja on ollut tilaisuus osottaa, tarjoo nuorille, kypsymättömille, oppimattomille työvoimille mahdollisuuden työskennellä „edullisesti“.

Tämän ilmiön koko kantavuutta mitataksemme täytyy meidän olla selvillä siitä, että ne alituiset alistuvaisuussuhteet, jotka olivat ominaisia entiselle perheelle ja jotka ovat perustana kokonaiselle sarjalle huomattavia luonteenominaisuuksia, ollen ennen kaikkea kaiken auktoritetitunnon lähteenä, nojautuivat pääasiallisesti lasten taloudelliseen riippuvaisuuteen, jota kesti kypsään ikään saakka. Mitä kauemmaksi talousjärjestelmä siirtää jälkeläisten taloudellisesti itsenäiseksi tulemisen, sitä tärkeämpää osaa näyttelee asianomaisessa kansankeroksessa auktoriteti. Se on voimakkain vanhan mallin talonpoikien keskuudessa, missä yleensä ainoastaan vanhin poika tulee itsenäiseksi ja hänkin vasta silloin kun hän kypsyneenä miehenä vastaanottaa talon isältään. Se oli kuitenkin vahva myöskin entisessä käsityöläisväestössä, jonka keskuudessa vasta mestarin-, korkeintaan kisällinarvo teki itsenäiseksi. Molemissa talousjärjestelmissä pysyi nainen koko ikänsä taloudellisesti epäitsenäisenä ja senkautta miehelleen alamaisena.

Köyhälistön keskuudessa ovat nämä suhteet perin pohjin muuttuneet. Kuusitoista, seitsentoistavuotiset lapset kumpaakin sukupuolta ovat „itsenäisesti ansaitsevia“. He eivät enää tarvitse perhesiteitä. Ja kun he eivät taloudellisesti sitä tarvitse, eivät he myöskään ole halukkaita sille kantamaan niitä uhrauksia itsenäisyytensä ja vapautensa suhteen, joita riippuvaisen vasten tahtoaankin täytyy kantaa. Ja samoin kuin lapset

taloudellisesti ja samalla myös siveellisesti vapautuvat vanhemmistaan, samoin vapautuu myöskin vaimo miehestään. Meidän aikamme lujalla yksilöllisyydellä on laajojen kansankerrosten, köyhälistön keskuudessa lujimmat juurensa ansiosuhteiden vastikään kuvatussa uudessa järjestyksessä.

Mutta että köyhälistön jälkeläisten aikainen lentokyky tekee täydellisen lopun vanhasta perheyhteydestä, jonka me näemme kaikissa nurkissaan ja päissään tuhansista eri syistä murenevan, ei asiaa tuntevasta voine näyttää epäiltävältä.

MYÖSKIN aikaisemmat sivistysasteet ovat tunteneet riippuvaisia työmiehiä, jotka eivät ole olleet itsenäisiä talousyksilöitä, eivätkä siis ole tuottaneet omalla vastuullaan, vaan ovat olleet toisten palveluksessa, raataneet vieraita ihmisiä varten. Semmoisia olivat vanhanajan orjat, keskiajan maaorjat, käsityöläiskisällit ja oppipojat.

Mutta kaikille näille aikaisempien aikojen riippuvaisuussuhteille oli ollut yhteistä se, että herraa ja renkiä, mestaria ja kisälliä, lyhyesti: johtavaa talousyksilöä ja häntä palvelevia henkilöitä yhdisti toisiinsa side, joka määrätyn työsuorituksen ottamisen ja antamisen ulkopuolella sitoi koko personallisuuden ja yhdisti herran ja palvelijan kestävään yhteisyyteen, *työyhteisyyteen*.

Tämä työyhteisyys soi riippuvaiselle työläiselle jonkinlaista selkänojaa, siveellistä ja taloudellista. Se suojeli häntä täydellisestä yksinäisyydestä, liitti hänet ihmis-elimelliseen kokonaisuuteen ja vapautti hänet jokapäiväisen leipäpalasen huolehtimisesta.

Tämä piti paikkansa vanhasta orjuussuhteestakin, joka, kuten nyt tiedämme, entisinä aikoina esim. Kreikassa ja Romassa, kantoi kodikkaan patriarkalista leimaa. Herroja ja orjia yhdisti siveellinen side: herra tunsikin olevansa vastuunalainen orjastaan ja tämä tunsikin uskollisuutta ja uhrautuvaisuutta herraansa kohtaan. Vasta kapitalististen periaatteitten esiintunkeutuminen hävitti

tämän vanhan palvelijasuhteen ja poisti kaikki siveelliset tekijät herran ja orjan välisestä suhteesta. Mutta sittekin vielä jäi orjalle jokin määrä taloudellista varmuutta, joka johtui herran harrastuksista pitää häntä kunnossa.

Keskiaika loi sitte syvällisen läheisen yhteisyyden käsityöläisjärjestöissä.

Käsityötuotannon johtajan, „mestarin“ suhteen apuhenkilöihinsä — kisälleihin, renkeihin, poikiin, palvelijoihin, apulaisiin ja miten niiden kaikkien nimitykset lienevät kuuluneet, samoinkuin oppipoikiin — ja näiden suhteen häneen, voi ainoastaan silloin oikein ymmärtää, kun pitää mielessään sen perheluonteen, joka kaikella käsityöllä alkujaan oli. Tämän talousmuodon vanhin ylläpitäjä on perheyhteys, ja se pysyy sinä yhä edelleen silloinkin kun jo vieraita henkilöitä otetaan avustamaan. Kisälli ja oppipoika asettuvat perheen yhteyteen koko persoonallisuudellaan ja se ympäröi heitä aluksi koko heidän elämässään. Perhe kisällineen ja oppipoikineen muodostaa tuotanto- ja talousyhteisön. Sen kaikki jäsenet ovat mestarin suojeltavia omaisia; he muodostavat hänen kanssaan elimellisen kokonaisuuden, samoin kuin lapset vanhempineen. (Lähemmin selvittää tätä teokseni „*Modernier Kapitalismus*“, 1 osa s. 118).

Perheenä suuremmassa mitassa, johon yksityinen työläinen näki samalla tulevansa liitetyn, oli koko se käsityönhaara, johon hän kuului, jolle hän oli velvollisuuden velassa, mutta joka myöskin huolehti hänestä kun hän joutui hätään. Kulkeva kisälli löysi jokaisessa kaupungissa, mihin hän tuli, ammattinsa majalan, jossa hän voi olla yötä, käsityötovereita, jotka ottivat hänet

huomaansa sekä hankkivat hänelle työtä tai suojaa. Hän ei ollut milloinkaan kokonaan yksin.

Ja tämä yhteys työnantajan ja työntekijän välillä pysyi vielä kauan senkin jälkeen, kun nykyaikainen kapitalismi jo alkoi levitä. Se tahtoo sanoa: myöskin köyhälistön palkkatyöläissuhde säilytti vielä vuosisatoja itsessään vanhan patriarkalisen työmuodon piirteitä.

Muistakaamme kontrahdilla sidottua maalaistyömiestä, Ostelbian „*Insteä*“. Hän on „vapaa“ palkkatyömies, s. o. ei ole orja eikä maaorja oikeudellisessa merkityksessä. Mutta siitä huolimatta on hän vielä jonkinlaisessa riippuvaisuussuhteessa tilanomistajaan ja siten sidottu tähän jonkinlaisen työyhteisyyden kautta. Hänellä on kontrahti itselleen ja perheelleen vähintään yhdeksi vuodeksi, hän asuu siinä rakennuksessa, jonka tilanomistaja hänen käytettäväkseen luovuttaa, hän saa korvaukseksi työsuorituksistaan (joita ei ole yksityiskohtaisesti määrätty) palan maata, joka on yhteisviljelyksessä tilan maan kanssa ja hoidetaan yhdessä sen kanssa, sekä lehmän, joka käy laitumella yhdessä herraskarjan kanssa. Siten ovat hänen harrastuksensa mitä likeisimmin yhdistettynä tilanomistajan harrastuksiin, hän tuntee olevansa osa koko tilan taloudesta, tilanomistajan ja työläisen välillä on olemassa harrastusten solidaritettiä, joka ilmenee patriarkalisena palvelussuhteena. Tässäkin on työläinen suojeltu yksinäisyyttä ja hetken katkeraa hätää vastaan.

Myöskin kaupassa ja teollisuudessa jatkui entinen työyhteisyys kapitalistisellakin ajalla. Etenkin vanhan mallin kauppa säilytti kernaasti sen perheenomaisen suhteen, joka vallitsi isännän ja apulaisten välillä. Minun tarvitsee vaan viitata niihin kuvauksiin, joita Gustav Freytag romanissaan „Soll und

Haben“ on antanut oloista kauppahuoneessa T. O. Schröter.

Puhtaasti köyhälistöläinen työsuhde ei tiedä tästä siveellisestä ja patriarkalisesta sivuseikasta enää mitään. Kapitalismin periaatteet ovat jo kokonaan painaneet siihen leimansa. Nykyaikainen työsopimukseen ei saa enää olla mitään enemmän eikä mitään vähemmän kuin liiketoimitus, jonka yksityinen itsenäinen työmies päättää yrittäjän kanssa jonkin määrätyn työsuorituksen suhteen. Rahapalkka on ainoa side, joka yhdistää molemmat sopimuksen tekijät toisiinsa. Harrastusten yhteisyys on hajonnut ja samoin työyhteisyys.

Tämä merkitsee työmiehelle hänen eristämistään, hänen yksinäistymistään.

Aatteellisesti: hänellä ei ole enää mitään sisäisiä, hauskoja suhteita työnantajaansa; hän ei ole tälle enää uskollisuuden ja alttiuden velassa, mutta hän ei saa myöskään vastaanottaa mitään neuvoa tai turvaa, ei mitään isällistä huolenpitoa.

Aineellisesti: kun sääntönä on, että hän sitoutuu ainoastaan lyhyeksi ajaksi työskentelemään työnantajaansa varten ja tällä siis myöskin on oikeus erottaa työläinen millä hetkellä tahansa; kun työsopimus edelleen koskee vaan määrättyjä työsuorituksia ja siis menettää pätevyytensä, jos työläinen ohimenevästi (sairauden t. m. s. takia) tahi kerrassaan pysyväisesti (työkyvyttömyyden, loukkaantumisen t. m. s. takia) jättää sitoumuksensa täyttämättä, niin on puhtaasti köyhälistöläis-kapitalistisessa työsuhteessa elävä työmies joka hetki vaarassa menettää paikkansa ja samalla mahdollisuuden hankkia itselleen elatusta. Sillä työttömyys merkitsee hänelle palkan menettämistä, palkattomuus taas leivättömyyttä ja nälkäkuolemaa.

Nuori työmies on rohkein mielin perustanut taloutensa. Alussa meni kaikki toivon mukaan. Hän ansaitsi hyvin asettajana konetehtaassa, vaimo teki työtä suurta vaatetuskauppaliikettä varten. Huonekalut, jotka olivat ostettuja „vähittäismaksulla“, alkoivat vähitellen olla omia ja jo näytti olevan mahdollisuus säästää hiukan hätävaraa, joka turvaisi pahimmilta tapauksilta. Silloin alkaa mies sairastella. Hän ei voi enää tuoda kotiin samaa ansiota kuin ennen. Silloin alkaa vaimo raataa kaksin verroin, mutta hän kuluttaa itsensä ja saattaa siten lapsetkin, joita jo on ilmestynyt, sairaiksi. Lääkäri ja aptekari esittävät suuria laskuja. Tulot sulavat vähiin, menot kasvavat. Huonekalukauppias ahdistaa langenneiden maksujen takia. Luvataan maksaa niin pian kun ansiot lisääntyvät. Mutta miehen sairaaloisuus ei mene ohitse. Eräänä päivänä sanotaan hänet sitte irti, hänen paikalleen on otettu tuoreempia voimia. Nuori talous on joutunut häviöön.

Muuan työmies on tullut vanhaksi ja harmaaksi kirjanpitäjänä tai kauppa-apulaisena eräässä kauppa-liikkeessä. Hän on saanut taistella suruja vastaan koko elinikänsä, mutta on nyt saanut lapsensa suuriksi. Ne ovat nyt lentokykyisiä ja poissa kotoa ja hän toivoo saavansa viettää suruttoman vanhuuden. Tämä onkin turvattu, jos hän saa pitää paikkansa, johon hän sitkeän ahkeruuden ja velvollisuuksiensa täyttämisen kautta on monien vuosien kuluttua noussut. Hänen toiveensa pettävät kuitenkin. Liikkeen vaatimukset ovat tehneet välttämättömäksi vanhojen apulaisten korvaamisen nuorilla työkykyisemmillä miehillä. Vanhus voi mennä ja katsoa mistä hän tästälähin ansaitsee joka-päiväisen leipänsä. Surut eivät väistyneet vuosien mukana.

Nämä ovat kohtalon vaihteita, joissa ei edes vielä kokonaisuudessaan tule näkyviin köyhälistöläisen kohtalon koko erikoisuus. Sairaus, heikkous ja vanhuus ovat kaikkina aikoina tuoneet köyhälle väestölle kaikkien sielun ja ruumiin tuskien lisäksi vielä surua ja murhetta, ovat vaikeuttaneet sen elämää tai kerrassaan uhanneet sitä. Mutta kohtaloa, joka nykyaikaiselle köyhälistöläiselle on pelottavin, ei mikään edellinen aikakausi ole tuntenut, ainakaan ei minään joukkoilmiönä, nimittäin „*työttömyyttä*“, s. o. sitä tosiseikkaa, etteivät terveetkään, työhaluiset työmiehet löydä työtä eivätkä siis myöskään ansiota.

Äiti istuu lasten kanssa kotona ja odottaa miestään palaavaksi, joka on mennyt „työn etsintään“. Sitä on kestänyt jo neljä viikkoa ja voimakas mies, jonka kaikista eleistä työhalu puhuu, on yhä ilman työtä. Vähäiset säästöt ovat syödyt, arvoesineet pantatut, kauppiaan lasku lankee maksettavaksi, tämän jälkeen ei häneltäkään enää saa mitään; täytyy ruveta ajattelemaan tarpeellisinten vaatteiden ja makuuvaatteiden viemistä panttilaitokseen; isäntä uhkaa irtisanomisella, kun kuukauden vuokra on maksamatta. Ja kuitenkin tahtovat he niin kernaasti tehdä työtä, tehdä työtä aamusta iltaan puutetta karkottaakseen. Mutta työtä ei ole. Mies erotettiin, kun liike-elämä alkoi käydä „laimeaksi“, yhtäaikaan hänen kanssaan sanottiin pari tuhatta hänen toveriaan irti. Ja kaikki katkeroituminen, kaikki valittaminen ei tuo vähäisintäkään mahdollisuutta työhön ja ansioon pääsemiseen. Mikä sydäntäsärkevä näky kun me näemme sadottain voimakkaita miehiä seisoskelevan tehtaan porttien edessä, missä he — taasen turhaan! — kyselevät työtä; kun me näemme reippaita poikia risaisissa vaatteissa väsyneinä vaeltavan

maantiellä ja kysyessämme heidän matkansa päämäärää, saamme vastaukseksi: etsimme työtä jo useita päiviä ja viikkoja; kun sadottain kalpeita kasvoja piirittää sanomalehtien jakelupaikkoja ja hyökkää ahneesti juuri ilmestyneen sanomalehden kimppuun tarkastaakseen osastoa „paikkoja tarjolla“ sekä sitte hyökkää pois, jokainen toivoen tulewansa ensimmäisenä tarjoutumaan! Mikä pelottava kuva kun työttömien joukot suurissa kaupungeissa kerääntyvät, marssivat lyödyn sotajoukon tavoin äänettäminä, loppumattomissa riveissä katuja pitkin, eivätkä vaadi mitään muuta kuin työtä!

„Yhteiskunnallinen työttömyys“, kuten tätä nyky aikaista työttömyyslajia on kutsuttu, on kapitalistisen talousjärjestelmän jälki-ilmiö. Se seuraa tämän talousjärjestelmän tahtia, liikesuhteiden ylös ja alas menoa, vuodenaikatyön ylös ja alas menoa. Se laajenee säännöllisesti määrättyinä vuodenaikoina — talvella kun rakennustyö lepää — ja sen voimakkuus vaihtelee pitempien ajanjaksojen kuluessa epäsäännöllisesti, riippuen taloudellisten lamaannusaikojen tiheydestä. Huonona aikana voi aina 10 %:ia työläisistä joutua työttömiksi; hyvien liikesuhteiden aikana imetään työttömien joukko kokonaan, muutamia jäännöksiä lukuunottamatta, jotka jonkinlaisen pohjasakan tavoin jäävät jällelle vilkkaimmankin liike-elämän aikana. Aina on siis maassa, missä kapitalistinen talous on vallalla, kauniiseen kesäaikaankin muutamia satojatuhansia ihmisiä „työttöminä“ tässä tarkotetussa mielessä, s. o. voivat tehdä työtä ja tahtovat tehdä työtä, mutta eivät sitä mistään saa, eivät siis kuulu maankiertäjien, sairaiden eikä työkyvyttömien joukkoon. Saksassa laskettiin semmosia työttömiä viimeisessä yleisessä väenlaskussa (v. 1895) eräänä kesäpäivänä (kesäkuun

14 päivänä) olevan 143,166 henkeä. Samana vuonna, joka kuitenkin oli hyvä liikevuosi, laskettiin joulukuun 2 päivänä 479,000 työtöntä, mikä tekee 3,49 0/0 kaikista työntekijöistä. Englantilaisten ammattiyhdistysten tilaston mukaan nousi työttömien luku epäsuotuisina vuosina yli 7 0/0 (v. 1893 aina 7,5 0/0). Ja nämä olivat „opinkäyneitä työmiehiä“, työläisväestön valiojoukkoa, jonka piireissä työttömyys vielä asustaa harvemmin kuin „opinkäymättömien“ työmiesten, työläisväestön alempien kerrosten keskuudessa.

Siis sadointuhansin, ja huonoina aikoina miljonittain työhaluisia ja -kykyisiä ihmisiä on meidän sivistysmaissamme hädälle ja nälälle alttiina, senvuoksi ettei yhteiskunnalla ole työtä heitä varten.

Minä luulen, että tämän tosiseikan oppiminen on ollut jostakin merkityksestä nykyaikaisen köyhälistön sieluelämän muodostumiselle. Tulemme vielä näkemään, mitä sielullisia mielialoja sen täytyy synnyttää.

LOPULTA on köyhälistöläinen menettänyt miltei kokonaan kaiken sen yhdyselämän, mikä ennen johtui samaan *ammattiin* kuulumisesta. Ei ainoastaan siten, että entiset ammattiliitot, jotka tarjosivat yksityiselle selkänojan elämässä, olivat menneet pirstaleiksi kapitalistisen kehityksen edistyessä, myöskin kaikki ammattiinkuuluvaisuuden, ammattilypeyden ja ammattikunnian tunteet, jotka täyttivät yksityisen työmiehen mielen ja kohottivat häntä sekä yhdistivät henkiseen, arvokkaaseen yhteyteen ammattitoveriensa kanssa, oli uhrattu uudelle aikakaudelle.

Tämä tapahtuu sentakia, että ulkonaiset sekä erittäinkin sisäiset suhteet, joita teknillisellä työmiehellä on johonkin määrättyyn työpiiriin, tulevat yhä hatarammiksi ja sisäinen kiintyminen johonkin työhön tulee yhä vaikeammaksi.

Kokonainen sarja syitä vaikuttaa, että nykyaikainen palkkatyöläinen vaihtaa paikkaa mahdollisimman usein ja työskentelee ohimenevästi mitä erilaisimmissa ammateissa. Siten kertoo (ottaaksemme erään tosin erittäin räikeän esimerkin) Heinrich Herckner seuraavan tapauksen: Muuan hänen tuntemansa työmies oli vaelluksillaan Sveitsin sekä Etelä- ja Pohjois-Saksan läpi vuoronperään ollut seuraavanlaisissa töissä: hän alkoi hiojana eräässä hopeakalutehtaassa, siirtyi sitte asettelemaan kaasujohtoja ja myöhemmin erääseen kaasutehtaaseen.

Tästä joutui hän kampalankakehruumoon, sitte kone-
tehtaaseen, palatakseen lopulta taasen takasin hopean
muokkaamiseen; vasaroituaan jonkun aikaa lusikoita,
asettui hän erääseen kutomakoneita valmistavaan teh-
taaseen. Tämän jälkeen astui hän erääseen maito-
liikkeeseen, mutta palasi pian taasen takasin hopeatyöhön,
ei tosin keskeyttämättä tätä vielä työskentelyllä eräässä
laivaveistämössä ja eräässä kattilapajassa.

Mihin „ammattityöhön“ tulisi tämän työmiehen nyt
kiintyä? Tosin on tämä, kuten jo sanoin, erittäin
räikeä tapaus. Mutta että usein tapahtuva ammatin
vaihtaminen on tavallinen ilmiö meidän päiviemme
työväestön keskuudessa, tietää jokainen, jolla joskus
on ollut tilaisuutta tutustua olosuhteisiin.

Tämän vapaaehtoisen, mieskohtaisen epävakaisuuden
lisäksi tulee vielä⁶ työläisille pakollinen ammattiolojen
yleinen muuttelavaisuus, joka välittömästi johtuu nykyai-
kaisesta teknillisestä kehityksestä.

Tiedetään että meidän aikamme on kuulumattoman
lukuisten ammatillisten uudestaan muodostumisten
aikakautta. Tämä pitää paikkansa etenkin ammatillisen
tuotannon alalla. Täällä on vanhat käsityöt suurim-
maksi osaksi korvattu kokonaan toista laatua olevain
teollisuudenhaarain kautta. Ennen yhteenkuuluneet
työt on hajotettu, kokonaan erilaisia tehtäviä on liitetty
yhdeksi yhtenäiseksi tuotantoprosessiksi ja lukuisia
kokonaan uusia ammatteja (ajateltakoon vaan kemiallista
teollisuutta!) on luotu. Mutta kapitalistisen talouden
ominaisuuksiin ei kuulu ainoastaan se, että se luo
uusia ammatillisia muodostumia; ei suinkaan vähem-
mässä määrässä kuvaavaa sille ole se, että se saattaa
uudestaan muodostuneet ammatinhaarat alituisen
edelleen tapahtuvan uudestaan muodostumisen alaisiksi,

joten ammattien muodostuminen ei milloinkaan asetu rauhaan. Tämän aiheuttajana ovat samassa määrässä kapitalististen harrastusten ja sen palvelukseen otetun teknikan sekä kulkuneuvojen omituisuudet.

Siis jo näistä ulkonaisista syistä — usein tapahtuvain muutosten vuoksi — voi ammattiinkuuluvaisuuden ja siis myöskin ammattiyhteisyyden tunne nykyään tuskin kehittyä.

Mutta vielä enemmän merkitsevä lienee kuitenkin se seikka, että myöskin mahdollisuus ajatuksissaan ja tunteissaan saavuttaa kiinteän sisäisen suhteen johonkin määrättyyn ammattiin, on tullut yhä vähäisemmäksi. Epäilemättä täytyy tietoisuuden ammattiinkuuluvaisuudesta olla sitä voimakkaamman, mitä erikoisempaa laatua suoritettu työ on. Sitävastoin täytyy ammattitunteen laskea vähimpään mahdolliseen määräänsä, kun tämä on miltei kokonaan menettänyt laadullisen värityksensä.

Useilla taloudellisen elämän aloilla — etenkin teollisuuden alalla — tuo kuitenkin nykyaikainen kehitys mukanaan sen, että yksityisen työmiehen työ todella menettää yhä enemmän laadullista väritystään ja samalla erikoisen kykynsä synnyttää ammattituntoa.

Ensimmäisellä sijalla on tässä suhteessa jälleen uudempi teknika, joka useimmissa tapauksissa tekee suorastaan mahdottomaksi ammattitunnon syntymisen. Työ ei ole enää personallisuutensa käyttämistä, vaan määrätyn prosessin suorittamista; se on muuttunut asiaan kohdistuvaksi. Minkälaista itsetietoisuutta voi yksityinen siitä saada? Räätäli, lukkoseppä, leipuri, nahkuri: heillä on kaikilla tarkoin määrätty ala tehtäviä, joiden suorittaminen voi suoda sisältöä heidän elämäänsä ja täyttää heidät ylpeydellä. Mutta miten voisi työmies

syöpäläispulveritehtaassa tai tehtaassa liikavarvasrenkaiden valmistamista varten saavuttaa jonkinlaisen sisäisen suhteen ammattiinsa?

Edelleen: kokemusperäinen teknika nojautui mieskohtaiseen taitoon ja mieskohtaiseen oppimiseen; nykyaikainen teknika sensijaan nojautuu yleiseen tietämiseen. Käsityöläinen ympäröi kernaasti tehtävänsä jonkinlaisella salaperäisyyden sädekehällä, jonka sisin olemus oli ainoastaan hänelle ja hänen tovereilleen tunnettu. Muistettakoon sitä miltei salaperäisyyden verhoa, joka tuli esim. entisen rakennusammatin osalle. Nykyinen tuotantoprosessi selitetään pykälittäin oppikirjoissa ja sen voi jokainen oppia kun vaan suorittaa kustannukset. Salaperäisyyteen verhotun ammattisalaisuuden sijaan astuu virallisessa järjestyksessä merkitty D. R. P. Nr.*) se ja se. Tuotantosalaisuuskin muuttuu afäriksi.

Uuden tekniikan kanssa on tullut uusi liikkeen järjestämistapa: työnjako-yhteistoiminnallinen ja suureksi osaksi automatinen työtapa. On kuitenkin helposti huomattavissa, että uudemmat työtavatkin ovat esteenä erikoisen ammattitunnon syntymiselle. Yksityisellä työmiehellä ei ole enää mitään tekemistä tuotanto-haaränsä kokonaistoiminnan kanssa, vaan on hänestä tullut merkityksetön osatyöntekijä yhteiskunnallisessa tuotantoprosessissa. Voiko napinreijän neuojatar jossa-kin kenkätehtaassa tuntea olevansa suutari? Tai voiko poikanen, joka hoitaa naulakonetta, pitää itseään seppänä? Sen lisäksi tulee, että korkealle kehittynyt nykyaikainen ammattien muodostuminen jättää yhä enemmän tilaa työlle, joka ei kaipaa erikoista oppia,

*) Saksalainen patenttimerkki.

siis laaduttomalle työlle, taikka myös muuttuu entinen „ammattillinen“ käsityö (toisinaan sangen vaikeaksi ja senvuoksi yhä edelleen „ammattilliseksi“) konetyöksi. Mutta näissäkin tapauksissa on työläisen suhde koko tuotantotoiminnan sisäiseen olemukseen jälleen tullut höllemmäksi ja työ on jälleen menettänyt kappaleen mieskohtaisuudestaan.

Tärkein seikka lienee kuitenkin se, ettei teknillinen työmies kapitalistisen talousmuodon rajojen sisäpuolella ole enää huvitettu työnsä taloudellisista tuloksista. Hän ei siis enää harjota *omaa* ammattiaan sanan täydessä merkityksessä, vaan herransa „ammattia“. Samoin ammattiin kuuluvien — juuri herrojen ja palvelijain — välille syntyy juopa seurauksena luokkavastakohtaisuudesta, joka kehittyy kummankin välillä. Työmiehelle muuttuu koko ammattityö siten vastenmieliseksi. Entinen ammattiyhteisyys kääntyy vastakohdakseen.

SITEN olemme mittailleet köyhälistöläisen elämää kaikkiin suuntiin. Kysyessämme, mitä nykyaikainen työmies on menettänyt, kun vertaamme hänen elinehtojaan toisten ryhmien elinehtoihin, joiden hartioilla taloudellisen työn taakka ennen lepäsi, olemme samalla saaneet tietää, mitä hän on vaihdossa itselleen saanut. Ja jos me nyt luomme katsauksen taaksepäin, jos koetamme koota yksityiset pisteet yhtenäiseksi kuvaksi, mikä on silloin kokonaisvaikutus? Autiona viehätystä vailla, toivotonna kuluu köyhälistöläisen ikuisesti samanlainen elämä. Ilman tahtia, ilman vauhtia, ilman sisältöä. Yksitoikkoisena, harmaana niinkuin kylmä, sateinen marraskuun päivä. Sateen tavalla.

Tuskastuttavassa yksitoikkoisuudessa yhtyvät tunnit päiviksi, päivät vuosiksi, vuodet elämäksi.

Päivä. Me tiedämme, miten se alkoi, miten käytettiin ja miten päätettiin. Aikaisin aamun sarastaessa on lähdettävä ulos ja pitkä matka tehtaaseen kuljettava joko jalan taikka raitioteiden tai katuratojen täysissä „työläisjunissa“. Tehtaassa odottaa työmiestä liiankin usein vastenmielinen työ. Epäterveellinen ja hermoja pilaava työ suoritetaan koneiston suristessa ja hyristessä, koputtaessa ja nakuttaessa, huutaessa ja kitistessä sekä liiaksi kuumissa huoneissa, joissa työmies puolialastomana ja hikeä valuvana tekee työtään, taikka myöskin kosteissa, kylmissä, vetosissa ulkokuoneissa. Kahleh-

dittuna koneeseen, joka ei hetkeksikään anna hänelle rauhaa, ja joka imee ytimenkin hänen luistaan, täytyy hänen astua siinä tahdissa, jonka tehtaan omistaja on nähnyt hyväksi määrätä, saadakseen yrityksensä kannattavaksi. Typerissä osatöissä, joita suorittamaan apinakin olisi tarpeeksi pystyvä, kuluu ehkä hänen päivätyönsä. Ja hänen takanaan seisoo vihattu työvouti ruoskineen ja pakottaa häntä jännittämään kaikki voimansa; työvoudin nimi on työnjohtaja ja ruoskana on erottamisuhka. Rautasta kuria vaatii suuri liike, johon yksityinen on sovitettu niinkuin pieni pyörä suureen, kuolleeseen koneistoon. Herran sana häntä käskää, hänelle vieraat ihmiset kutsuvat häntä järjestykseen. Vaikka hän olisi vanhentunut ja harmaantunut palveluksessaan, täytyy hänen kuitenkin vaieten ottaa vastaan nuoren työnjohtajan, nuoren tirehtörin tai johtajan läksytykset.

Koko päivänä pääsee hän tuskin tehtaasta, rakennuspaikalta, suurmyymälästä — sillä kaikkialla tavataan niitä, joiden jälkiä me nyt seuraamme — ulos vapauteen. Vasta ilta antaa hänet itselleen takasin. Mutta nyt on hän väsynyt, raukea ja riutunut ja kykenee johonkin vakavampaan puuhaan ainoastaan hermojaan ylenmäärin jännittämällä. Mikä häntä kotona odottaa, ellei hänen talopahasensa lisäksi ole maaseudulla, tiedämme jo: liian täynnä oleva, meluava „kamari“ ilman suloa, ilman rauhaa. Hänellä on joko makuulle meno tai kapakka valittavanaan. Autio, vastenmielinen, tupakansavua täynnä oleva ja haiseva kapakka.

Vuosi. Tässä arkipäiväisessä yksitoikkoisuudessa on siellä täällä juhlapäiviä. Mutta enimmäkseen ei se riitä suurempaa retkeilyä varten vapaaseen luontoon, eipä usein edes hyvässä teaterinäytännössä tai konsertissa

käymiseen. Kodikas juttu-ilta kotosalla tuttujen perheiden piirissä on ilman viehätystä niissä kurjissa luolissa, joissa ainakin suurkaupunkien köyhälistö asuu. Jälellä on taasen vaan kapakka, autio, vastenmielinen, tupakansavua täynnä oleva ja haiseva kapakka. Taikka ehkä autio, vastenmielinen, tupakansavua täynnä oleva ja haiseva markkinateateri.

Ja viikko viikolta, kuukausi kuukaudelta, sama palvelus, sama hengetön raskas työ, sama rettelöiminen katsastajain kanssa, sama ylösnouseminen, sama kotiin palaaminen. Ei milloinkaan vaihtelua, ei milloinkaan vapautta valjaista, ei milloinkaan „lomaa“, jonka ympärillä koko muun ihmisjoukon vuosi pyörii. Yksitoikkoinen kuin marraskuun sade, ilman korko- ja syvennyskohtia, ilman valoa, kiedottuna harmaaseen, hienoon sumuun.

Ja minkälainen elämä muodostuu tuommoisista vuosista?

Jo lapsena olemme nähneet kovan työn liiankin usein alkavan. Aikasin aamulla, kun vielä on pimeä, täytyy lapsen mennä ulos kantamaan sanomalehtiä tai kahvileipää pariksi tunniksi ennen koulun alkamista, jonne se sitte tulee unisena ja raukeana. Taikka seisoo se iltasin kaduilla ja myyskentelee tulitikkuja ja appelsinia. Tahi leikkaa ja liimaa pistävän hajuisessa, kuumassa huoneessa kustantajaa varten. Taikka myös kulkee tehtaassa. Tämä ottaa sen varmasti vastaan, kun se vaan on saavuttanut „laillisen“ ijän, siis kuten tiedämme, enimmäkseen jo aivan nuorena. Ja sitte alkaa yksitoikkoinen marssi tässä myllyssä. Kun sitte veri tunkeutuu sydämeen, kun ensimmäisen rakkauden kultainen aika tulee, silloin ei siinä useimmissa tapauksissa ole enää mitään, mikä voisi kukoistaa, riemuita

ja itkeä. Lapset kasvavat säännöttömässä sukupuolihyeydessä, ymmärtämättä ja kunnioittamatta rakkauselämän salaisuuksia. Ja kun poika ja tyttö kohtaavat toisensa — tehtaassa tai tanssissa — ei se useimmissa tapauksissa ole juuri muuta kuin villiä (tuskin usein villiäkään!) parittelua, jolta puuttuu kaikki viehätys, tenho sekä kaikki henkeväksi muuttuneen lemmen tuoksu ja loisto. Se on melkein jotakin aivan samantekevää. Itse tämä suurin aika ihmiselämässä, jolloin poroporvarinkin kuihtunut kanto työntää näkyviin pari viheriää lehteä, tuskin tämäkään merkitsee köyhälistöparille jokapäiväisyyden radalta poikkeamista.

Häät! Elleivät ne ehkä aikaisemmin olleetkaan suurelle joukolle niin erittäin syvämielisenä sisäisenä tapahtumana, oli vuosituhansien kuluessa vakiintunut tapa kuitenkin leimannut ne juhlallisuuksilla somistetuksi, muistettavaksi hetkeksi. Miten taidokas verkko kaikenlaisia tottumuksen pyhittämiä tapoja kuuluukaan talonpoikaishäihin ja hyvinvoivan porvariston häihin! Tästä kaikesta ei ole mitään jäänyt köyhälistöläiselle. Ne täytyy tuntea, nämä suurkaupunkiköyhälistön liikuttavat, pienet hääkulkueet. Silloin kokoontuu — ehkä vasta työn loputtua — pari ystävää, eivät edes kaikki juhlapuvussa, ja saattavat jalan tai raitiotievaunussa nuorikot kotiin. Tuskin on varoja kestitä juhlavieraita paistilla tai parilla pullolla hapanta viiniä. Tuskin on nuori pari ottanut puoleksi päiväksi vapautta jokapäiväisestä työstään, juhliakseen elämänsä suurinta juhlaa. Ja seuraavana aamuna taasen työhön, ja kaikkina seuraavina päivinä työtä — työtä — työtä.

Lapsia alkaa ilmestyä. Niitä tuskin synnytetään, ne heitetään maailmaan. Taasen puuttuu vanhan tavan pyhittäjä juhlameno, joka antoi lapsukai-

selle juhllallisen vastaanoton elämään. Ilman laulua ja soittoa, ilman sisäistä ylentymistä ja ulkonaista juhllallisuutta otetaan uusi ihmislapsi paraassa tapauksessa välinpitämättömyydellä vastaan. Enimmäkseen tuottavat lapset uusia vaikeuksia ja suurempaa kuormaa, joka tuskin on kannettavissa. Surutar, harmaa hunnutettu nainen, muuttaa nyt köyhälistöläisen kamariin, jättämättä sitä ennenkuin ruumisarkku seisoo siinä, missä ennen oli kehdon paikka. Suruttaresta tulee nyt köyhälistövaimon rakkain seuraaja. Tuo nuori olento, joka huolettomana meni naimisiin, on nyt muutamien vuosien kuluttua muuttunut siksi huolestuneeksi vaimoksi, jonka me tunnemme, raataavaksi, puuhaavaksi vaimoksi, jonka kuihtuneiden kasvojen joka rypystä huolestuneet kysymykset puhuvat. Miten tulee vähäinen ansio riittämään nälkäisten suiden kasvavan joukon ruokkimiseen? Miten saadaan kuukauden ensimmäisenä päivänä vuokra, mistä otetaan verot? Mistä saadaan rahaa sairaan lapsen lääkkeisiin? Tuleekohan mies juomaan ansionsa lauantai-iltana? Kunhan ei vaan menettäisi paikkaansa?

Hädän ja valituksen loppua ei voi nähdäkään! Samaa elämää vuosi vuodelta, viimeiseen päivään saakka! Ei mitään pysäyksiä, ei taaskaan mitään tahtia! Lapsena, nuorukaisena, miehenä, ukkona, aina vaan samaa työtä! Ei mitään nousemista korkeampiin toimiin, ei ainakaan suurelle joukolle. Ei mitään kapuamista oppipojasta kisälliksi, kisällistä mestariksi, kaikkine suruineen ja iloineen, kaikkine juhlineen ja juhlimisineen, jotka tapa tässäkin oli vuosisatojen kuluessa muuttanut nautintorikkaiksi tapahtumiksi ja jotka toivat keskimäärä-ihmiselle niin äärettömän arvokkaan tahdin hänen ammatilliseen elämäänsä. Ei mitään

rauhallisen, mietiskelevän vanhuuden toivoa; päinvastoin alenee palkkatyöläisen ansion piirtämä kaari arveluttavasti jo 30:stä ikävuodesta alkaen. Entä säästöistä eläminen? Siihen tulot tuskin milloinkaan riittävät. Köyhälistöläinen ei tunne pienimmänkin talonpojan, pienimmänkin käsityöläisen iloa, jotka näkevät elämäntyönsä ulkonaisesti olennoituna pienen omaisuutensa säilymisessä, jopa lisääntymisessä. Onnellisia ja erikois-
 asemassa olevia ovat ne, jotka pääsevät jonkinlaiseen itsenäisyyteen vähittäiskauppiaina tai pikku-ravintolan pitäjinä. Mutta useimmille on tämäkin mahdotonta. Heidän elämältään puuttuu tämäkin päämäärä. Heillä ei ole mitään tavoteltavana, ei mihinkään pyrittävänä. Ei edes se toivo, että he voisivat lapsilleen valmistaa paremman kohtalon, elähytä heitä, kuten se elähyttää pikkukäsityöläisen, talonpojan tai virkamiehen elämää. Lapsetkin tulevat alkamaan saman yksitoikkoisen vaelluksen siitä, mihin vanhemmat ovat sen keskeyttäneet. Se on vaellusta muurien välissä, jonka Laermans on meille maalannut: vanha, työläisluokkaan kuuluva mies astuu väsyneenä kahden jättimäisen korkean muurin välissä, jotka ulottuvat äärettömään etäisyyteen. Kädessään taluttaa hän kukoistavaa lapsenlastaan, joka kysyvin, etsivin silmäyksin katselee ympärilleen. Ja muurien ylitse riippuu kukkia ja lehtiä, jotka meille ilmottavat, että ulkona maalla, korkeiden muurien toisella puolen on taasen kevät. Lapsen katseet kysyvät vanhukselta, eikö heidän vaeltamansa tie myöskin johda kukkivien puiden siimekseen. Mutta vanhuksella ei ole vastausta annettavana. Se on suunnattuna kaukaiseen päämäärään, joka ei ole mikään päämäärä. Hän tulee vaeltamaan edelleen tietään muurien välissä. Ja lapsi, vielä sittekin kun se jo itse on tullut äidiksi ja iso-

äidiksi, tulee taluttamaan lapsiaan ja lasten lapsiaan kädestä ja itsekin edelleen kulkemaan loppumatonta polkua muurien välissä, eikä hänellä vielä silloinkaan tule olemaan mitään vastausta lapsen kysymykseen, onko ulkona kevät ja eivätkö hekin mene kevääseen kävelemään.

Siten jäi ainoaksi valoksi tähän synkkään yöhön se lohdutus, minkä uskonto lahjotti, toivo paremmasta tulevasta elämästä. Mutta kapitalismi on tehnyt puhdasta jälkeä. Se on tuonut mukanaan „valistuksen“, ja valistuksen mukana — ainakin useissa maissa; onnellisemmassa asemassa ovat Englanti ja Yhdysvallat — epäuskon joukkoihin. Ei voi sanoilla lausua, miten suunnatonta sisäistä mullistusta sen täytyy merkitä, kun tästä tylsästä, yksitoikkoisesta elämästä, jota köyhälistö on tuomittu elämään, riistetään lapsen usko siihen, että juuri vaivaisille ja raskautetuille tulee käymään kaksin verroin hyvin tulevassa elämässä. Se on aivankuin terve, nuori ihminen yhtäkkiä menettäisi näkönsä, ikäänkuin viimeinen iltarusko häviäisi vuorten huipuilta ja maailma jäisi yön synkkään pimeyteen.

MUTTA mitä vaikuttavat, täytyy meidän nyt ehdottomasti kysyä, nämä köyhälistön elinehdot sen mielentilaan? Minkälaisia ovat kapitalismin suorittaman hävitystyön vaikutukset joukkojen sielun-tilaan?

Arvelen, ettei voi olla epäilyksiä siitä, että ensimmäinen vaikutus on suunnaton vararikko henkisessä ja siveellisessä suhteessa; että ensimmäinen olotila, johon joukot kapitalistisen kehityksen vaikutuksesta joutuvat, on autiuden tunne, sielun koko toiminnan autioksi raastaminen ja kuihtuminen.

Turmelus siveellisessä suhteessa kasvaa! Sitä ei ole ihmeteltävä, kun vanhat, kunnianarvoiset tapojen ja siveellisyyden suojamuurit, joita monissa vanhoissa yhdyskunnissa oli vuosituhansien kuluessa rakennettu suojaksi ja turvaksi ihmisessä asuvaa petoa vastaan, yhdellä iskulla hävisivät ja ihminen joutui tekemiseen ihmisen (eläin eläimen) kanssa ilman mitään yleispätevää, sen käytöstä sitovaa ohjetta. Olihan näiden pyhitettyjen tapojen ja siveellisten katsantokantojen ikivanhojen muurien kanssa samalla mennyt raunioiksi ennenkaikkea myöskin kunnioitus, kaikkien yhteiskunnallisesti hyvien ja arvokkaiden sieluntilojen kasvattaja. Sen tilalle uhkaa levitä häikäilemätön kyynillisuus ja kaikkea halveksiva hävyttömyys, jotka ilmestyvät kaikkialla, missä vanhan siveellisen maailmankatso-

muksen perustukset jostakin syistä ovat menneet hajalle tulematta korvatuiksi uusien kautta. Siveetön sukupolvi nousee! Mikä katkera ajatus! On vaan ihme, ettei täydellisessä laimiinlyömisessä kasvava köyhälistönuoriso ole vielä paljon enemmän villiintynyt, kun se oli tai on, sekä etteivät tämän onnettoman kansan suuret joukot ole vielä paljon enemmän raa'istuneita niiden ihmisarvoa vastaamattomien elinehtojen keskellä, joissa me olemme ne tavanneet.

Rinnan raa'istumisen kanssa siveellisellä alalla kulkee aluksi hävitys ja höltyminen henkisessä suhteessa ja mieleen nähdessä. Miten voisimme toisenlaista vaikutusta odottaakaan? Voiko muuta odottaa, kun lapset jo pienestä pitäen pannaan työhön, kun täysikasvuiset raatavat itsensä uuvuksiin saakka tylsässä päivätyössä, mahdollisesti myöskin öisin tai juhlapäivinä? Päivätyössä, josta itsestään ei tuhansissakaan tapauksissa lähde mitään henkevyyttä. Tylsyttävässä ympäristössä, ilman kaikkea luonnon elähyttävää vaikutusta. Kaikki yksitoikkoista, samanlaista. Kuolleitten esineiden keskellä.

Silloin kuoleutuu aluksi oman arvon tunne. Lyijyn välinpitämättömyys valtaa joukot. Ne polkevat tietään omaamatta kipinääkään uskoa parempaan tulevaisuuteen, mutta myöskin nureksumatta, kapinoimatta. Suuttumatta, alakuloisina. Toivotonna. Ei edes „jumalalle kuuliaisina“, jos heillä ei enää ole jumalaa, jonka käsiin he voisivat heittää itsensä ja kohtalonsa. Ainoastaan tylsinä.

Tylsyys tai raakuus — riippuen kunkin yksityisen luonnollisista taipumuksista — ovat ensimmäisiä kukkasia, joita kapitalismin istuttama uusi runko tuo päivänvaloon.

Katsauksen tähän köyhälistön sielunelämän autiuteen suo, paremmin kuin harvat muut todistukset, työmies

Karl Fischer'in kirja, jonka Paul Göhre joku aika takaperin julkasi nimellä „*Denkwürdigkeiten und Erinnerungen eines Arbeiters*“. Se on kauhea. Hengitystä salpaava. Elämisen yksitoikkosuus on siinä siirretty sielulliselle alalle ja astuu meitä vastaan samantyyppisellä vaikuttimien ja sanontatavan yksitoikkosuudella. „Silloin tuli kello puoli yksitoista rakennuttaja tarkastamaan . . ., silloin tultiin tietysti melkoisen iloisiksi . . ., silloin oli meillä puoleksi yötä työtä . . ., silloin menin kortteeriin juomaan kahvia . . ., silloin oli sillävälillä tullut . . ., silloin jäin minä uunin ääreen . . ., silloin — silloin — silloin . . .“ Siten sitä jatkuu satamäärin sivuja, ilman katseen kohottamista, ilman tahtia. Sädepisarain tavoin putoilevat yksityiset lauseet, ikäänkuin pienen vasaran lakkaamaton hiljainen kalkutus. Ja miten vähäisiä harrastuksia: päivän ansio, asunto, sairaus, riita mestarin kanssa, kinastus ruokamännän kanssa, ja sillävälillä pyörivät ajatus ja tunteet muualla. Se seikka, että häneltä kerran kiellettiin onkiminen ja hän senjohdosta yltyy haukkumaan, muodostaa harvinaisen vaihtelun päiväkirjan ikuiseen samankaltaisuuteen. Ja kuitenkin: mikä nöyryys, mikä suuttumattomuus, kunnes vihdoinkin, kun hän on raatanut itsensä loppuun ja johtaja vielä heittää hänet ulos, kauan pidätetty suuttumus purkautuu ilmoille sarjassa mielettömiä haukkumisia. Kaikki tämä ei ole enää ihmisen puhetta, se on kuormajuhdan huohottamista. Tämä ei ole enää ihmisen kulkua elämässä, se on puolieläimen elämän lävitse matelemista, pelotettuna, pelokkaana, taipuneena, katse alas luotuna ja hengitystä pidättäen.

Mutta muutos oli tapahtuva. Tylsänä uinuvaan köyhälistöjoukkoon tuli uutta elämää. Ja kun me

nykyään katselemme köyhälistön tyypillisiä edustajia, ainakin sen ylemmissä kerroksissa, joihin jo sivistyksen varjo on langennut, ja tutkimme sille ominaista sielun-tilaa, niin löydämme kokonaan toisenlaisia henkisiä ominaisuuksia kuin mitä tähän saakka yksinomaan olemme oppineet tuntemaan. Ennen kaikkea on mieltäkiinnostavaa, miten aivan erikoinen köyhälistön sielun-elämä on kehittymässä, josta seuraavassa haluan lausua vielä jonkun verran.

Voinee ensi silmäyksellä näyttää omituiselta ja on kuitenkin lähemmin tarkastettaessa aivan luonnollista ja käsitettävää, että se kieli sisäisessä ihmisessä, joka nykyaikaisessa köyhälistöläisessä ensiksi alkoi jälleen soimaan, oli järjen toiminta. Epäilemättä on köyhälistön sielunelämän selvänä tuntomerkkinä nykyään ajatus-kyvykkyyden voimakas ylivalta. Sanon lähemmin tarkastettaessa, se on, jos me teemme itsellemme täysin selväksi sen aseman, johon kolitalo hänet on asettanut, näyttää tämä voimakas, jopa selvästi liian voimakas järjenelinten kehitys ainoastaan luonnolliselta.

Kuten näimme, merkitsee köyhälistön syntyminen samaa kuin tuhansien vanhojen suhteiden hävittäminen, jotka enimmäkseen olivat hauskaa, tunteellista ja tapoihin perustuvaa laatua. Näitä olivat suhteet kotiseutuun, kylä- ja perheyhteisöön, herruuteen ja ammattiyhteisöön. Kaikki auktoritetisuhteet hataroituvat. Kaikki vanhat mielipiteet tavoista ja siveellisyydestä katoavat, siis kaikki se, mitä moderni ihminen kutsuu „ennakkoluuloksi“. Lopuksi pannaan kelpo jumalakin viralta. Ihminen on nyt onnellisen „vapaa“, vapaa siinä merkityksessä, ettei häntä mikään sido. „Vapaa“ samalla tavalla kuin Faust alussa, jolloin hän voi lausua itsestään:

„Ei tuntoni niin näin arkana väiky,
En helvetin hiittä ja tulta säiky“*)

Siis vapaa tunteellisuuden, hienotunteisuuden, tapojen, uskon ja ennakkoluulojen kahleista.

Mutta tältä „vapaalta“, s. o. aluksi aivan tyhjältä ihmislapselta vaaditaan, jos hän tahtoo „mukautua“ uusiin elinehtoihinsa, harkintaa, miettimistä, arvostelukykyä, siis henkisiä ominaisuuksia, jotka edellyttävät määrättyä järjen kouluuttamista.

Jo se seikka, että köyhälistöläinen elää useimmissa tapauksissa suurkaupungeissa tai suurkaupunkeja muistuttavissa teollisuuskeskustoissa, tekee hänet kykenvämmäksi asiain järkiperaiseen tarkastamiseen. Samoin kuin kaikki kaupunkilaiset, eroaa hänkin kiinteästä, maahan juurtuneesta maaseudun lapsesta senkautta, että hänessä järkiperainen sieluntoiminta on paljon voimakkaampi kuin tunne ja vaistomainen toiminta.

Sitäpaitsi vaihtaa hän, kuten tiedämme, useasti paikkakuntaa, missä hän työskentelee. Kun picnikin juuri tahtoo imeytyä kiinni, kiskaistaan kasvi taas pois ja siirretään toisenlaiseen maaperään. Mutta sensijaan vahvistaa tämä usein tapahtuva näyttämön vaihdos järjen kykyjä. Uusia vaikuttimia tulee tulvanaan. Uudet ihmiset, uudet tavat, uudet työmenetelmät: kaikki pakottaa vertailemaan ja arvosteilemaan, olkoon sitte arvostelu miten heikosti perusteltu tahansa. Tämän nykyaikaisen nomadin (kuljeksivan paimentolaisen) pilakuvana on kauppamatkustaja. Hänen koko elämänsisällökseen on tullut jatkuva vertailu ja arvostelu, ja järjen ikuisesti paistava aurinko kuivattaa hänessä kaikki luonnolliset tunteet.

*) *Faust*, suomalainen painos, s. 17.

Köyhälistöläisen on pidettävä huolta elannostaan. Joka askeleella täytyy hänen harkita, punnita. Hän ei kasva enää elimellisesti johonkin ammattiin, niinkuin talonpoika ja vielä entisen mallin käsityöläinen. Hän ei elä huoletonna ammatissaan niinkuin nämä. Päinvastoin saa hän ensi alusta saakka nähdä vaivaa jokaisen saamansa työpaikan vuoksi. Jokainen työpaikka on epävarma, joka silmänräpäys täytyy hänen mielensä olla joustavana siltä varalta, että hänet sanotaan irti ja hän saa uudelleen lähteä työtä etsimään. Hän saa myös siinä luottaa kokonaan itseensä ja omaan arvoستelukykyynsä; ei mikään yhteisö astu häntä puolustamaan, eikä ajattele tai toimi hänen puolestaan. Mies saa pitää huolta itsestään, samoin nainen ja jopa lapsikin, puolikasvuinen poika tai tyttö. Siis jo varhain saa köyhälistön lapsi harjotella käyttämään järkeään, mikä onkin ainoa, mitä se lohduton ympäristö, jossa hän kasvaa, ei ole onnistunut tappamaan.

Vihdoin pakottaa köyhälistöläisen ammattityökin usein järkeviin tarkasteluihin. Se joko ei vaadi ensinkään henkistä työskentelyä, missä se nimittäin on muuttunut täydellisen koneelliseksi osatyöksi, taikka vaatii — jos henkinen työskentely yleensä tulee kysymykseen — järkiperaistä ajattelua. Sitä vaatii usein konetyö: monimutkaisen höyrykoneen hoitaminen, mutta myöskin koneiden, aparaattien y. m. s. valmistaminen. Siinä täytyy työmiehen käsittää mekaniikka ja fysikaalinen yhtenäisyys, samoin kuin toisissa tapauksissa kemiallinen prosessi. Hänet pakotetaan ajattelemaan. Sitä vastoin ei lapsellisella tai taiteellisella — molemmissa tapauksissa itsetiedottomalla — luomisella ole melkein missään tilaa hänen työssään. Talonpoika kävelee auran takana, katselee lintuja ja

tarkastelee pilviä, saadakseen tietää josko huomenna sataa, käsityöläinen häirii työnsä ympärillä yrittäen muodostaa sitä semmoiseksi kuin hänen aatoksensa sen valmiina näkevät, tai suorittaen ilman paljoa ajattelemista isiltä opittua ja vanhastaan totuttua työtä. Miten kovin erilaisia elintapoja näillä on, huomaamme verratessamme heitä asettajaan konetehtaassa, linssien hiojaan *Zeiss'*in tehtaissa, kaavaajaan valimossa, erikoistyömieheen sähkötehtaassa, latojaan suuressa kirjapainossa ja pikajunan veturinkuljettajaan.

Ensimmäinen, jokaisen tarkastelijan silmiin heti pistävä ominaisuus köyhälistössä, joka saa selityksensä tästä järjen toiminnan yksipuolisesta kehityksestä, on se „tiedon jano“, jonka nykyään tapaa kaikissa edistyneemmissä työläispiireissä. „Sivistysharrastus“, eräs nykyaikaisen kaupunkilaisen piirteitä, esiintyy tässä selvimässä muodossaan. Siinä tarkotetaan sivistyksellä vissiä „tietojen“ paljouden keräämistä, joita opitaan kirjoista ja jotka siis jo ovat läpikäyneet käsitteellisen ajattelemisen. Näitä ihmisiä ei kiihota asiain tarkastelu, eivätkä he tavoitele todellisuuden tunteenomaista ja vaistomaista käsittämistä, vaan „tietämistä“, s. o. jonkin käsitejärjestelmän selville saamista. Ihmiset ja maailma eivät enää huvita, vaan „teoria“ maailman ja ihmisten syntymisestä, ei kukat, vaan kasvitiede, ei eläimet, vaan eläintiede, ei ihmisen sielu, vaan sielutiede.

Mutta me voimme myöskin helposti selittää köyhälistön sieluelämän toisia erikoisuuksia, etenkin sen käytännöllistä taantumusta, oman luokkamme voimakkaan yksilöllisen hengen avulla.

Jos me muistamme köyhälistön omituisia elinsuhteita, niin pidämme ymmärrettävänä ja sen sielullisten peruspiirteiden vaikutuksena, kun me näemme, miten

nykyaikaiesn työläisen mielessä voimakas arvosteleva piirre on huomattavana. Kohtalo on asettanut hänet ulkonaiseen asemaan, jossa normaliihminen suorastaan ei voi elää, asemaan, joka tekee mahdottomaksi kaiken järkevän ajankulutuksen sekä ruumiin ja hengen kaiken terveen toiminnan. Hän ei vietä elämää, joka lisäisi hänelle voimia ja antaisi rauhaa. Päinvastoin ovat hänen ruumiin- ja sielunvoimansa joutuneet pois tasapainosta. Hänen työnsä samoinkuin hänen leponsa kuluttavat häntä ytimiin saakka. Hän tulee hermostuneeksi, ei siten kuin meidän naisemme, jotka hermostuvat, kun eivät tiedä mihin ryhtyä, vaan samoin kuin meidän käytetyt lääkärimme ja asianajajamme, jotka hänen tavallaan kuluvat liiallisen, järjettömän työn vaikutuksesta, jota heidän täytyy suorittaa järjettömissä ulkonaisissa olosuhteissa, ja jotka tuhlaavat loput voimistaan, aivan niinkuin hänkin, järjettömissä, kuluttavissa huvituksissa. Se vaan erona, ettei hänelle ole suotu mitään siitä valosta, joka lankee ylempien luokkien työhullujen osalle, sekä ettei hän saa milloinkaan kokea niitä tuhansia viehätyksiä, joita työraivo ylemmissä luokissa tarjoo. Siten kuluttaa hän itsensä, riuduttaa ruumiinsa ja pysyy kuitenkin „aisoissa“. Silloin herää hänessä aivan itsestään käsitettävä tyytymättömyys, joka pian kehittyy hämärän vastenmielisyyden ilmakehästä — juuri korkealle kehittyneen järjen toiminnan avulla — määrätyksi, arvostelevaksi, perustelluksi tyytymättömyydeksi.

Sitä ei nyt kuitenkaan voida välttää, että „sivistys“ ja „arvostelu“ pysähtyy suuren joukon keskuudessa puolitiehen. He kadottavat elämänsä, jäykistyvät teorian opinkappaleihin ja käytännön opinkappaleihin. Heidät kääritään tunnussanoihin, joita heidän sielunsa on

täynnään. Ihminen, joka oli onnellisesti vapautunut ennakkoluuloista ja taikauskosta ja luuli olevansa „vapaa“, kietoutuu nyt repeämättömään, ulkoa kalkittujen „teoriain“ verkkoon, jossa hän ei voi liikkua vapaammin kuin luonnollinen ihminen ennen ennakkoluulojen ja taikauskon kahleissa. Olkoon sen käsitteistä muodostetun ansan nimi, johon hän joutuu, ateismi, darwinismi, luokkataistelu, antisemitismi (juutalaisvihollisuus), internationalismi, riistäminen tai yhteiskunnallinen vallankumous tai mikä muu tahansa, se on saman tekevää, pääasia on vaan, että hän on takertunut kiinni. Siten kehittyä, voimme sanoa, suuressa köyhälistöjoukossa taasen uusi nykyaikaisen ihmisen ominaisuus täydelliseksi, nimittäin dogmatismi (usko opinkappaleisiin). Köyhälistöläinen on, huolimatta „sivistysharrastuksestaan“, huolimatta „arvosteleavasta“ luonteestaan — tai sanoisimmeko niiden takia? ainakin liian voimakkaan järkensä takia — synnynnäinen dogmatiko.

Eräs toinen puoli köyhälistön sielunelämässä ei ole vähemmin olennainen kuin juuri tarkasteltu.

Me näimme, mitenkö köyhälistöläinen reväistiin irti kaikista yhdyssiteistä, jotka liittivät aikaisempia sukupolvia toisiinsa; me näimme hänen vaeltavan tietään yksinäisölentona. Nyt on meidän kuitenkin muistettava, että kapitalismi johtaa hänet samalla ulkonaisesti läheiseen yhteyteen saman kohtalon alaisten toverien kanssa. Ihmiskunta ei ole milloinkaan ennen asunut yhdessä ja tehnyt yhdessä työtä niin jättimäisissä joukoissa. Siten löytää yksityinen, menköön hän mihin tahansa, tusinoittain, sadottain ja tuhansittain toisia yksityisiä, joiden kanssa hänen välttämättä täytyy olla jonkinlaisessa kosketuksessa, asuessaan heidän kanssaan

samassa kerroksessa, kohdatessaan heitä matkalla tehtaaseen ja työskennellessään heidän kanssaan samassa huoneessa. Köyhälistöläinen on tosin eristettynä, mutta ei yksinään niinkuin talonpoika, joka on yksinään, mutta ei kuitenkaan eristettynä.

Tavallisissa ihmisissä asuva vetovoima johtaa yksityiset lopulta taasen jonkinlaiseen sisäiseen yhdistymiseen. Yhdistytään määrättyjä tarkoituksia varten, lauluseuraksi, keilanheittoseuraksi, ammattiyhdistykseksi. Vanhojen, alkuperäisten yhteisöjen sijaan astuu itsetietoisesti muodostettuja tarkotusperäyhdistyksiä. Mutta yhä edelleen pysyy köyhälistöläinen kaikissa näissä uusissa yhdistyksissä väriittömänä hiekkajyväsena, joka puhtaana, laaduttomana suuruutena lepää elimellisesti yhtymättä toisten rinnalla. Kaikilta näiltä yhdistyksiltä puuttuu se erikoinen väritys, jonka erityinen kaupunki- tai kyläyhteisö, erityinen ammatti- tai perheyhteisö olivat omanneet. Aina näkee yksinäinen olevansa tekemisissä toisten yksinäisten kanssa, joiden kanssa hänellä ei ole mitään todellisesti yhteistä, vaan joihin häntä liittää yhteinen autius ja tyhjyys, eristäytyminen ja yksinäisyys. Tästä tulee nyt sen erikoisesti köyhälistöläisen yhteisyydentunteen lähde, joka vaatii edellytyksekseen ainoastaan pelkän kuulumisen joukkoon, jolloin joukko tarkoittaa vaan suurta ihmispaljoutta.

Sillävälin ilmenee tämä yhteisyydentunne niin kutsuttuna luokkatietoisuutena siellä, missä köyhälistö on taistelukannalla. Mutta tämän luokkatietoisuuden sielulliset juuret ovat kuitenkin syvemmällä, osottamassani joukkotietoisuudessa. Sillä ainoastaan kaikkien niiden erikoissuhteiden hävittäminen, jotka olivat muodostuneet vanhoissa, historiallista perua olevissa ryhmissä, on luonut sen tyhjän tilan, jonka ylitse väritön luokkatietoisuus nyt voi levittäytyä.

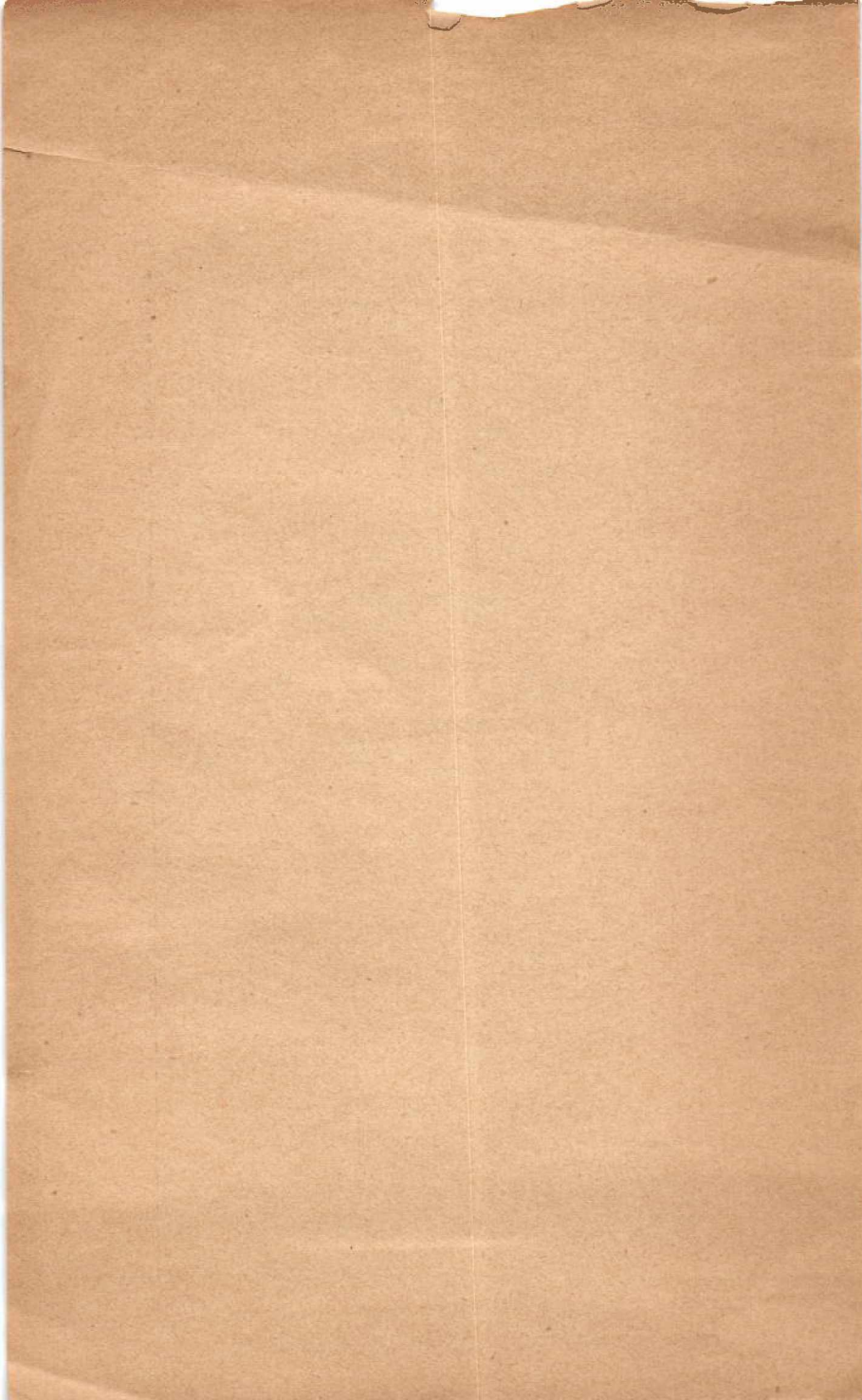
Tässä joukko- eli luokkatietoisuudessa ovat nyt kuitenkin myöskin sen uuden siveysopin kaikki idut, jota köyhälistö on kehittämässä: solidaritetitunne, uhrautuvaisuus, alttius, johtajien alle alistuminen ja paljon muuta selviää osaksi siitä taisteluasemasta, jossa köyhälistö on, mutta osaksi myöskin kunnioituksesta joukkoa kohtaan, joka oikeastaan on se uusi jumala, jota rukoillaan. Niinkuin hurskas ihminen pelastuu yksinäisyydestään menemällä jumalan luo, niinkuin hän, vasta antautumalla jumalalle saa itsensä takasin kokonaisena ja arvokkaana, samoin menettelee köyhälistöläinenkin, joka sulautuu suureen joukkoon ja saa kaiken merkityksensä, kaiken tärkeytensä ainoastaan kuuluvaisuutensa kautta tuohon joukkoon. Hän itse ei tunne olevansa mitään: ei kylän tai kaupungin asukas, ei perheen jäsen, eikä johonkin määrättyyn ammattiin kuuluva, vielä vähemmin luonnollisesti oma itsensä. Hän tuntee olevansa yksi monien joukossa, suuruus, joka ei yksinään mitään merkitse ja joka ensin on liitettävä yhteen useiden toisten suuruuksien kanssa, ollakseen jotakin, merkitäkseen jotakin. Mutta hänet voi myös helposti laskea yhteen, sillä hän on myöskin todellisuudessa vaan lajiton suuruus, josta kaikki säätyä seuraavat, perheelliset, ammatilliset, paikkakunnalliset, maakunnalliset ja mieskohtaiset eroavaisuudet on pyyhitty pois. Talonpoikien ja käsityöläisten keskuudessa on sensijaan monenlaista väkeä. On Marschen'in talonpoikia, Geest'en talonpoikia, Thüringin talonpoikia, Alppitalonpoikia, suurtalollisia ja pikkutalollisia tai kerrassaan torpparia; on myöskin vanhan tyylin suutaria, räätäliä, vuorimiehiä ja nahkuria. Miten selvästi oleellisen erilaista tyyppiä ne edustavatkaan kun vertaamme niitä kaiken-maailman-köyhälistöläiseen, joka jo

melkein Lontoossa ja Romassa, Moskovassa ja Parisissa, Berlinissä ja Wienissä on sama väritön ja luonteeton olento, täysin samanlainen „kulturi“-kaavio.

Nyt me myöskin ymmärrämme, miksi köyhälistöläinen on luontainen politikoitsija. Kaikki ne ominaisuudet, joita me olemme hänessä huomanneet, ajavat hänet politikan syliin. Hänen yksityinen elämänsä on äitelä, työssä löytää hän yhtä vähän tyydytystä kuin perhe-
onnesta. Hän tulee tyytymättömäksi tilaansa; hänestä tulee järkiolento, joka voi arvostella ja ajatella tieteis-
opillisesti; hän luulee keksineensä kurjuutensa syyn inhimillisen yhteiselämän määrätysssä ulkonaisessa järjestyksessä; hän tuntee olevansa tässä tyytymättö-
myyden tunteessa ja kaipauksessa samoin kuin kärsi-
mystensä arvostelussa ja selvittelyssä yhtä maata kaikkien lukuisain, samanlaisten toverien, toisten meressä olevien hiekkajyvien kanssa. Onko sitte ihme, jos hän liittyy näiden kanssa yhteiseen toimintaan ja jos hän toivoo parannusta joukkomahdin vaa'alle paiskaamisesta toisen ulkonaisen järjestyksen saavuttamiseksi yhteiskunnas-
samme. Hänen tietomääränsä tekee hänet kykeneväksi lukemaan sanomalehtiä, kuuntelemaan kansanpuhujia, keskustelemaan ponsista. Hänen puolisivistyksensä tekee hänelle helpoksi uskoa tunnussanoja ja yleisiä fraaseja, joita ilman ei politika voi hetkeäkään elää. Ymmärrettävästi on hänen politinen kantansa „radikali“, siinä kaksinkertaisessa merkityksessä, että hän ei tunne kunnioitusta edellisten aikain jättämää perintöä kohtaan sekä että hän on doktrinarismin kannattaja. Edelliseen johtaa hänet hänen juurettomuutensa sekä lentohiekkaluonteensa; jälkimäinen ala on taasen temmelyskenttänä kaikille haaveellisille kansan onnellistuttajille samoin kuin kaikille puolisivistyneille tai sivistymättömille kansan-

kiihottajille, joiden johdettavaksi suuri joukko välttämättömästi joutuu.

Siten olen saapunut siihen kohtaan, jossa näemme köyhälistön astuvan siihen suureen liikkeeseen, jota kutsumme sosialistiseksi. Etemmäksi en tahtonut lukijaa johtaa, sillä itse tuosta liikkeestä olen puhunut teoksessani „*Sozialismus und soziale Bewegung*“, johon näiden rivien tarkoituksena on muodostaa jonkinlainen täydennys. Samasta liikkeestä toivon voivani myöhemmissä kirjoituksissa vielä paljon puhua.

OSUUSKUNTA KEHITYS R. L., PORI

Konttorin tel. 1 61 Toimituksen tel. 52.

Kirjapaino

valmistaa kaikkea kirjapainotyötä ajanmukaisesti, nopeaan ja kohtuushinnoilla.

Kirja- ja Paperikauppa

Saatavana työväen, näytelmä- y. m. kirjallisuutta sekä Paperikauppatavaraa.

Kustannusliike

Sanomalehti SOSIALIDEMOKRAATTI.
Painos 9,500—10,000 kpl. Enin levinnyt,
edullisin ilmotus- ja uutislehti paikkakunnalla. Tilaushinta koko vuod. 5: —.

* *
Hinta 80 penniä
* *